

Helena Zupančič,
mag. Aleksander Vališer

DRUŽBOSLOVJE 6

Učbenik za družboslovje za 6. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim
izobrazbenim standardom

Helena Zupančič, mag. Aleksander Vališer

DRUŽBOSLOVJE 6

Učbenik za družboslovje za 6. razred osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim
izobrazbenim standardom

Elektronski vir

Strokovni pregled:	Mojca Dolinar, Tanja Marolt, dr. Martina Ozbič, dr. Maja Umek
Jezikovni pregled:	Nataša Purkat, Lektor'ca
Uredile:	mag. Darinka Ložar ter Nataša Purkat in Nina Intihar, Lektor'ca
Ilustracije:	Mojca Lampe Kajtna
Fotografije:	Shutterstock in različne institucije (gl. seznam virov slik)
Oblikovanje:	Žiga Valetič
Računalniški prelom:	Medium d.o.o.

Izdal in založil:	Podatki o prvi izdaji – elektronsko gradivo na CD-ju: Zavod RS za šolstvo
Predstavnik:	mag. Gregor Mohorčič

Ljubljana, 2013

Učbenik je izdan s finančno podporo Ministrstva za izobraževanje,
znanost in šport.

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je na svoji 157. seji dne 23. 5. 2013 na podlagi 25. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 115/03-ZOVFI-UPB3) in 15. in 16. člena Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, 57/2. 6. 2006) ter Pravilnika o spremembah, dopolnitvah Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, 45/2010) in spremembah Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, št. 52/2011) in spremembah Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, št. 41/2013) sprejel sklep št. 613-1/2013/63 o potrditvi učbenika Družboslovje 6, učbenika za družboslovje za 6. razred osnovne šole, prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom.

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2013

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja gradiva ni dovoljeno reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršen koli pomnilniški medij) oblike reprodukcije.

KAZALO

DOMAČA POKRAJINA – MOJ DOMAČI KRAJ5

Naselja v domači pokrajini..... 12

Moja občina..... 14

PROSTORSKA ORIENTACIJA..... 17

Glavne smeri neba 18

Zemljevid..... 22

Relief 29

SLOVENIJA..... 33

Naravne enote Slovenije..... 36

Gospodarstvo Slovenije 52

SODELOVANJE MED LJUDMI.... 63

Selitve 64

Razlike med ljudmi 66

Sodelovanje med ljudmi
in prosti čas..... 68

Človekove pravice 72

ZGODOVINSKI RAZVOJ V DOMAČI POKRAJINI..... 75

Zgodovina mojega življenja 76

Kulturnozgodovinski spomeniki.. 78

Znameniti Slovenci 82

Šege, navade in prazniki 85

POVEZANOST LJUDI, NASELIJ, POKRAJIN 91

Promet..... 92

Povezanost med ljudmi 96

UVOD

Pozdravljen!

Pred tabo je učbenik, v katerem boš spoznal svoj domači kraj in domovino Slovenijo – kakšna je pokrajina, kako beremo zemljevide, kako se ljudje preživljajo, kako se ljudje med seboj povezujejo, kdo so znane osebnosti, katere praznike in običaje praznujemo in še veliko zanimivega.

Da ti bo lažje, je učbenik opremljen s temi sličicami:

NAREDI označuje dejavnosti ali naloge, ki jih lahko narediš.

KAJ POMENI je slovarček, ki ti razloži neznane pojme.

ALI VEŠ poskrbi, da si seznanjen še z različnimi zanimivostmi.

ZDAJ ZNAM je povzetek snovi, ki jo moraš znati, pojavi pa se na koncu vsakega poglavja.

Upava, da boš na ta učbenik lepo pazil, da bo na voljo še drugim učencem, ki ga bodo uporabljali za tabo.

Za lažje delo učitelja sva pred vsakim poglavjem napisala standarde znanja, minimalni standardi so napisani **krepko**.

Želiva ti prijetno potovanje po poti znanja.

Avtorja

DOMAČA POKRAJINA – MOJ DOMAČI KRAJ

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- **opredeliti domačo pokrajino na slikovnem zemljevidu Slovenije ali reliefu,**
- opisati nekatere razlike med naselji v domači pokrajini.

Naselja v domači pokrajini..... 12

Moja občina..... 14

Miha je doma v manjšem kraju Belca. Večkrat obiše svojo babico, ki živi v bližnjem večjem kraju Kranjska Gora in teto Uršo v Mojstrani, s katero gresta večkrat skupaj na planino Mežaklja.

Naselju, kjer je Miha doma, rečemo **domači kraj**. Vsak človek ima svoj domači kraj. Domači kraj je tista vas ali mesto, v katerem živiš ti, tvoji starši, bratje in sestre, sosede in drugi krajan.

Domača pokrajina pa je širše in večje območje, v katerem je tvoj kraj. Tu so poleg tvojega domačega kraja tudi druga naselja, ki jih ti, tvoja družina in tvoji krajan pogosto obiskujete zaradi zdravnika, pošte, banke, knjižnice, cerkve ... K domači pokrajini spadajo še bližnji hribi, gore, reke, gozdovi, ceste in drugi deli okolice.

NAREDI

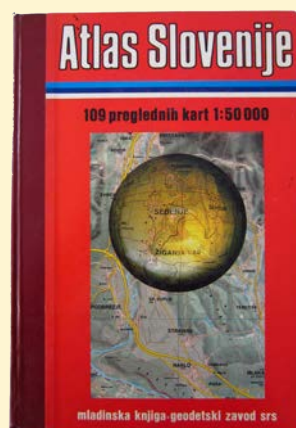
1. V trgovini ali trafiki si oglej razglednice svojega domačega kraja in drugih krajev v svoji domači pokrajini. Poišči jih in pripni na zemljevid Slovenije. Pozanimaj se, kakšne zanimivosti ti ponujajo.
2. Preberi spodnja vprašanja in ugotovi, v katerih krajih poteka tvoje življenje in življenje tvoje družine.
3. Kraje, ki ustrezajo odgovorom na vprašanja, poišči na zemljevidu, morda v Slikovnem atlasu Slovenije.
4. Odgovore na spodnja vprašanja zapiši v zvezek in jih primerjaj s sošolci. Spomni se, s kakšno začetnico pišemo kraje.
 - Kje sem doma?
 - Kje obiskujem šolo?
 - V katerem kraju grem na pošto?
 - Kje obiskujem frizerja?
 - Kje dela moj zdravnik?

KAJ POMENI

ATLAS – knjiga zemljevidov.

POKRAJINA – del zemeljskega površja z značilno zunanjo podobo.

KRAJANI – osebe, ki živijo v nekem kraju.

Vse pokrajine niso enake ali podobne tvoji domači pokrajini. Nekdo, ki živi ob morju, ima drugačno okolje kot tisti, ki živi ob gorah.

Pokrajine se razlikujejo po:

- obliki površja (npr. ravnine, hribi, gričevja, gorovje ...),

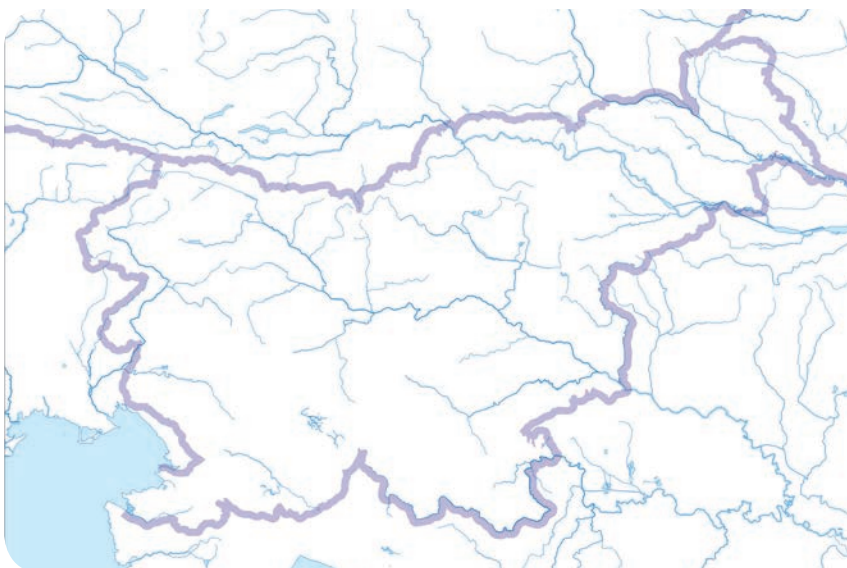

Ravnina v Prekmurju

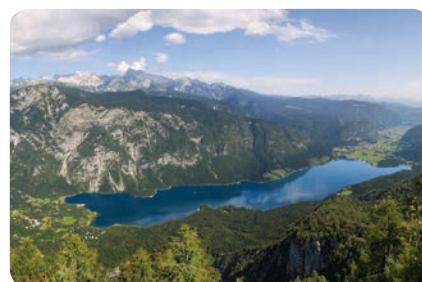

Gorovje Julijske Alpe

- oblikah voda (npr. morje, reke, jezera ...),

Jadransko morje

Bohinjsko jezero

- vrsti rastlinstva (npr. iglasti, listnati, mešani gozdovi ...),

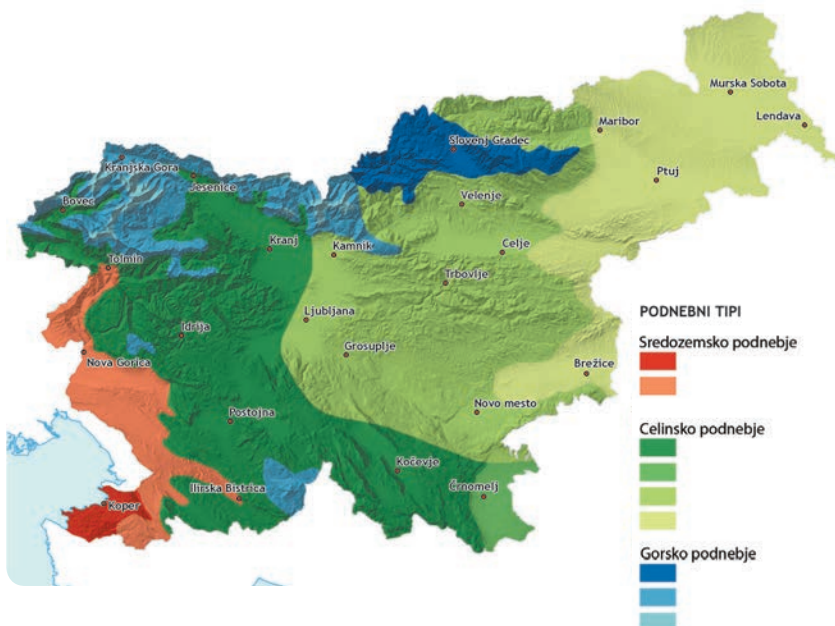

Iglasti gozd na Pokljuki

**Listnati gozd v
Tolminskih Ravnah**

- podnebjju (v različnih pokrajinah je čez leto različno vreme),

Vreme na Triglavu

Vreme ob morju

- prometnih poteh (npr. ceste, železnica, letališče ...),

Železnica

Letališče

- vrsti in velikosti naselij (vasi, mesta),

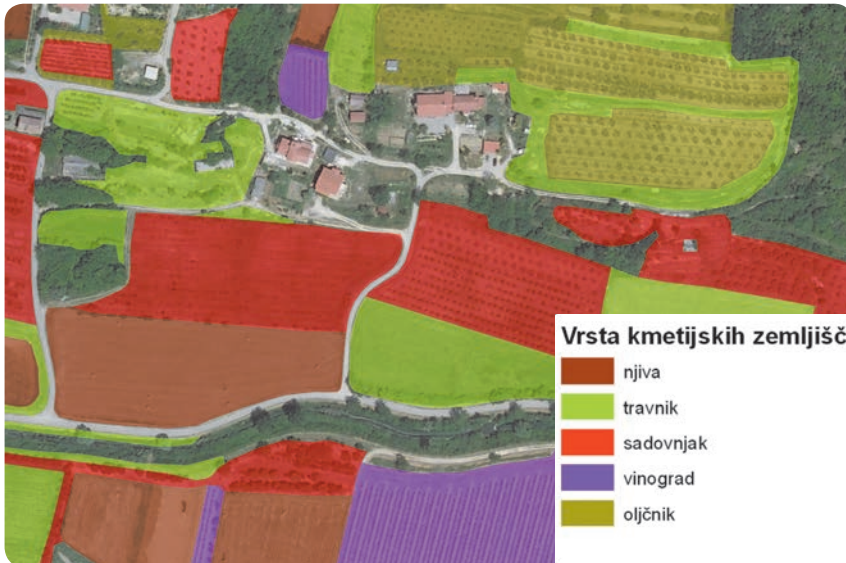

Maribor

Bohinjska Bela

- vrsti in velikosti kmetijskih zemljišč (npr. njive, travniki, sadovnjaki ...),

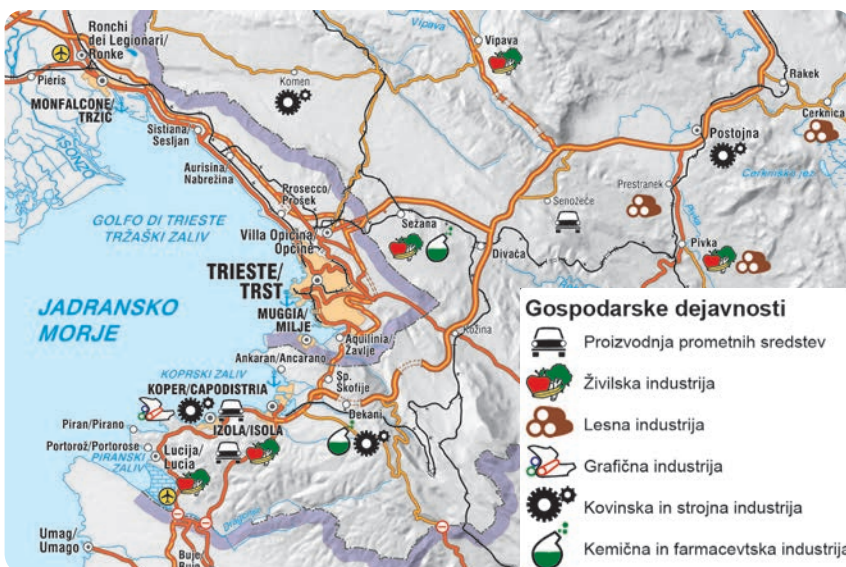

Njiva na Sorškem polju

Sadovnjak na Dolenjskem

- gospodarskih dejavnosti (npr. industrija, ribištvo, kmetijstvo ...).

Industrija

Kmetijstvo

NAREDI

1. S starši se povzpni na bližnjo vzpetino v okolici svojega domačega kraja. Dobro si oglej razgled. Na list papirja si nariši in napiši ali celo poslikaj, kar vidiš (gore, griče, naselja, ceste ...). S sošolci primerjajte svoja opažanja in jih predstavite.
2. Gotovo si že bil pri kom na obisku, ki živi na vasi ali v mestu. Verjetno si opazil, da se kraja razlikujeta. Naštej, katere razlike si opazil.

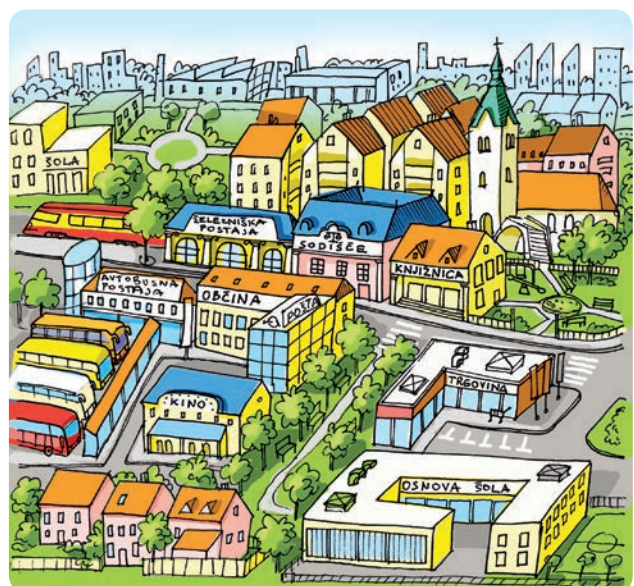
NASELJA V DOMAČI POKRAJINI

Ljudje živimo v **naseljih**. V njih bivamo, delamo in preživljamo prosti čas. Naselja se ves čas spreminjajo glede na potrebe ljudi, ki v njih živijo. Tako lahko porušijo stare zgradbe ali zgradijo nove, naredijo nove ceste, trgovine ...

Naselja so lahko **večja** ali **manjša**.

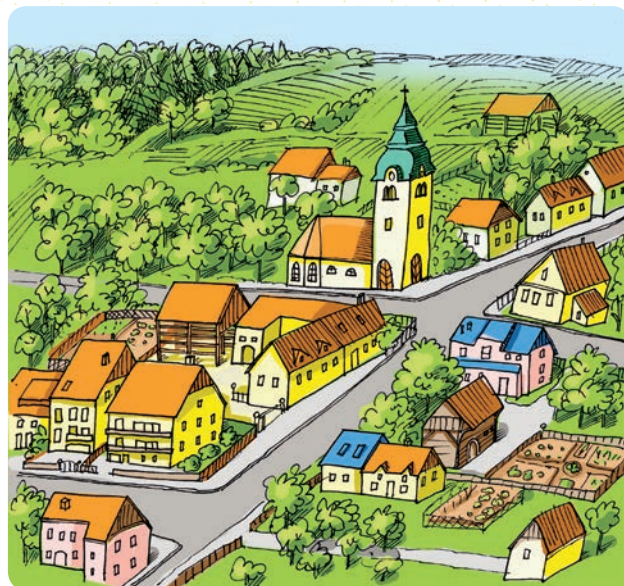
Večja naselja imenujemo **mestna naselja** ali krajše **mesta**. Tam ljudje živijo in delajo. Ljudje prihajajo v mesto iz okoliških naselij po različnih opravkih. Hodijo v službo, obiskujejo šolo, banko, pošto, zdravnika, se odpravijo po nakupih v trgovine ...

V mestu so zgradbe večje. Več je stanovanjskih blokov, v večjih mestih so tudi stolpnice. Precej je nestanovanjskih zgradb, v katerih potekajo različne dejavnosti: občina, sodišče, knjižnica, trgovine, šole, kinodvorane, tovarne, avtobusna in železniška postaja, pošta ... Med zgradbami so ceste, pločniki, parki in okrasni vrtovi ter sprehajalne poti.

Mestno naselje

Podeželska naselja so manjša od mest. Poleg stanovanjskih hiš so v njih lahko še razna gospodarska poslopja. V vaseh, ki so kmetijska podeželska naselja, so to hlevi, skednji, kozolci. V manjših naseljih v bližini mest, rečemo jim tudi primestna naselja, pa so v gospodarskih poslopih delavnice, drvarnice, manjše trgovine ... Ob hišah so dvorišča, njive, sadovnjaki, travniki ...

Podeželsko naselje

NAREDI

1. Sprehodi se po svojem domačem kraju in razmisli kam spada – med mestna ali podeželska naselja.
2. Poslikaj svojo hišo in druge značilnosti kraja ter to v šoli predstavi s plakatom. **Če želiš več izvedeti o svojem kraju, si pomagaj z domačo knjižnico ali z brskanjem po svetovnem spletu.**

Poznamo še **druge vrste naselij**, ki jih lahko razdelimo po:

- namenu uporabe (turistično, vikend, spalno naselje),

V turističnih naseljih so običajno hoteli, parki, športni objekti in drugo ter so namenjeni zabavi in sprostitvi.

Vikend naselja so po navadi obiskana ob koncu tedna.

Murgle so spalna mestna četrt Ljubljane, kjer ljudje samo živijo, na delo odhajajo drugam, preostalih ustanov, kot so knjižnica, banka, pošta idr., ni.

- ali zunanjem videzu (razloženo, strnjeno naselje, gručasta in obcestna vas).

**Razloženo naselje –
razpršene hiše.**

**Strnjeno naselje – hiše
so blizu druga drugi.**

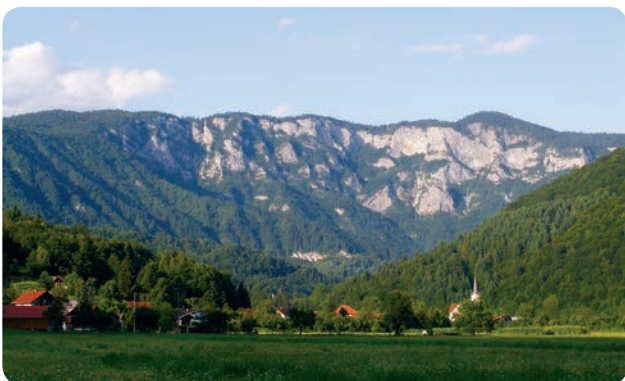

NAREDI

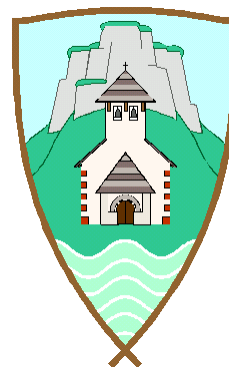
1. Razmisli, kako bližnje mesto vpliva na tvojo domačo pokrajino. Naštej prednosti in pomanjkljivosti.
2. Razmisli, katere oblike naselij omogočajo na primer druženje, igre ...

MOJA OBČINA

Občino sestavlja območje enega ali več naselij, povezanih s skupnimi interesi prebivalcev. Predstavnik občine je župan. Tvoja domača pokrajina je lahko del samo ene občine ali pa leži na območju več občin (če je tvoj kraj v bližini meja ali na meji drugih občin).

**Občina Osilnica – najmanjša občina
v Sloveniji po številu prebivalcev.**

Grb občine Osilnica

V občini prebivalci urejajo pomembne skupne zadeve – popravilo in gradnjo novih cest, vodovodov, zdravstvenih domov, šol, vrtcev, skrb za odpadke ... Vsaka občina ima svoj grb.

KAJ POMENI

INTERESI – koristi.

PREDSTAVNIK – kdor predstavlja določene ljudi in ima pravico oziroma sme opravljati kaj namesto njih ali v imenu drugih.

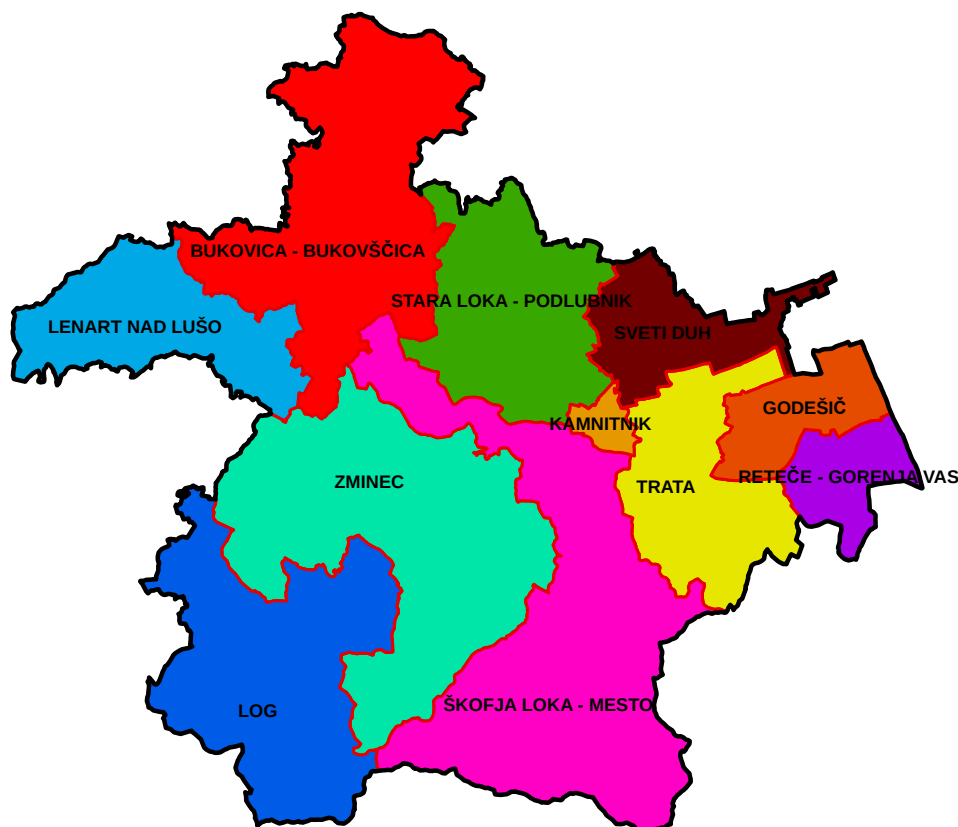
KRAJEVNA OZIROMA ČETRTHNA SKUPNOST – skupnost, v kateri ljudje, ki živijo v naselju, delu naselja ali več povezanih naseljih, uresničujejo neke skupne interese.

NAREDI

1. Pri likovni vzgoji oblikuj grb svoje občine.
2. Razišči, ali je grb povezan s kakšno zgodbo, pravljico, pripovedko in podobnim iz preteklosti.

Občina z več kraji je navadno razdeljena še na **krajevne skupnosti**, mestna občina pa na **četrtnske skupnosti**. Tako lahko krajan bolje sodeluje pri odločitvah in ureditvi svojega kraja.

Občino Škofja loka sestavlja 11 krajevnih skupnosti.

NAREDI

1. Povej, v kateri občini in krajevni skupnosti živiš.
2. Razmisli, kaj bi v svojem kraju spremenil, zgradil ali kako drugače uresničil svoje zamisli.

ZDAJ ZNAM

Domači kraj je tisti kraj, v katerem živim jaz, moja družina, sosedje in ostali krajani. **Domača pokrajina** pa je širše in večje območje, v katerem je moj kraj. K domači pokrajini spadajo še hribi, reke, ceste, druga naselja in drugi deli v bližnji okolici. Različne pokrajine se med seboj razlikujejo.

Ljudje živimo v različnih **naseljih**. Lahko so manjša (podeželska) ali večja (mestna), različna po obliki in namenu uporabe. V njih bivamo, delamo in preživljamo prosti čas.

Občino sestavlja območje enega ali več naselij (krajevnih skupnosti), povezanih s skupnimi interesi in potrebami prebivalcev. V občini prebivalci urejajo pomembne skupne interese.

PROSTORSKA ORIENTACIJA

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- določati glavne strani neba – s kompasom, po soncu ali kako drugače,
- uporabljati dogovorjene znake na skici prostora/kraja,
- brati slikovni zemljevid ali relief.

Glavne smeri neba	18
Zemljevid.....	22
Relief	29

GLAVNE SMERI NEBA

NAREDI

1. Naštej nekaj poklicev, pri katerih je poznavanje smeri neba še kako pomembno.
2. Predlagaj, kako je najlažje določiti smeri neba.

Na nekem zemljišču (npr. na šolskem igrišču) po navadi določimo samo eno smer neba. Najpogosteje je to sever. Smeri se določajo s kompasom, v zadnjem času pa tudi z navigacijskim sistemom (GPS). Smeri se lahko približno določijo tudi po soncu, uri, luni, zvezdi severnici in nekaterih značilnih zgradbah (npr. grad stoji na severu) ...

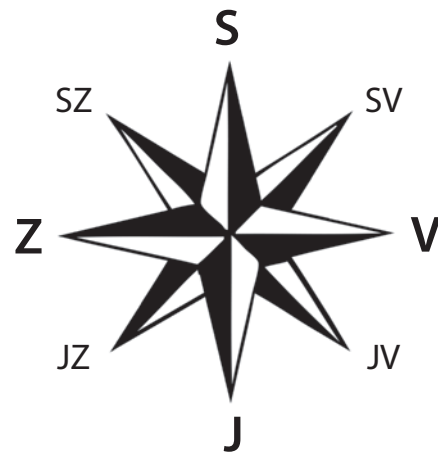
NAREDI

1. V razredu s kompasom označite smeri neba. Sošolcu napiši nalogo, kako naj se premika po učilnici. Na primer: naredi dva koraka proti severu, nato naredi tri korake proti vzhodu ... Listke zamenjajte, izžrebajte prvega in nato začnite. Vajo lahko otežite, tako da odstranite oznake s stranmi neba.
2. Poišči, kaj je na severu, vzhodu, zahodu, jugu šole, doma.

Strani neba prikazujemo z vetrovnico. Mednarodne oznake so angleške, na naših zemljevidih pa uporabljamo tudi slovenske.

S pomeni sever,
J pomeni jug,
Z pomeni zahod in
V pomeni vzhod.

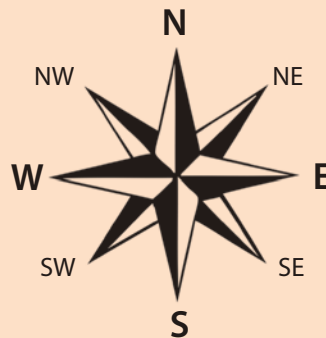
SV pomeni severovzhod,
SZ pomeni severozahod,
JV pomeni jugovzhod in
JZ pomeni jugozahod.

Slovenska vetrovnica

ALI VEŠ

... da v angleški vetrovnici
N (North) pomeni sever,
S (South) pomeni jug,
W (West) pomeni zahod in
E (East) pomeni vzhod?

**Vetrovnica z
angleškimi oznakami**

NAREDI

1. Potrebuješ karirast papir. Zgoraj nariši majhno vetrovnico, ki ti bo v pomoč za to nalogo. Na listu določi poljubno točko in sledi navodilom. Nariši:

- dve črtici proti vzhodu,
- dve črtici proti jugu,
- dve črtici proti vzhodu,
- dve črtici proti jugu,
- dve črtici proti zahodu,
- dve črtici proti jugu,
- dve črtici proti zahodu,
- dve črtici proti severu,
- dve črtici proti zahodu,
- dve črtici proti severu,
- dve črtici proti vzhodu,
- dve črtici proti severu. Kaj si narisal?

DOLOČANJE STRANI NEBA S KOMPASOM

Ročni kompas

Kompas je naprava, s katero določamo smeri neba. Z njim se obračamo toliko časa, da se oznaka na magnetni igli za sever poravna z oznako nič (0). Ko se oznake poravnajo, z obrazom gledamo proti severu. Določanje severa s kompasom je najbolj zanesljivo in točno.

NAREDI

1. Preizkusite se v določanju severa s kompasom, nato določite še vzhod, zahod in jug. Vajo izvedite v učilnici, na hodniku, pred šolo, na šolskem igrišču ...

DOLOČANJE STRANI NEBA V NARAVI

Za določanje smeri neba si lahko v naravi pomagamo s senco, soncem in uro, severnico in tudi z rastlinami:

- skorja dreves je praviloma na severni strani bolj hrapava ter porasla z mahom in lišajem kot na južni strani, vendar je vse odvisno od oblike reliefa, kjer opazujemo naravo;
- drevesne krošnje so praviloma močnejše in veje daljše proti jugu, ker imajo več svetlobe;

**Določanje severa v naravi
glede na mah.**

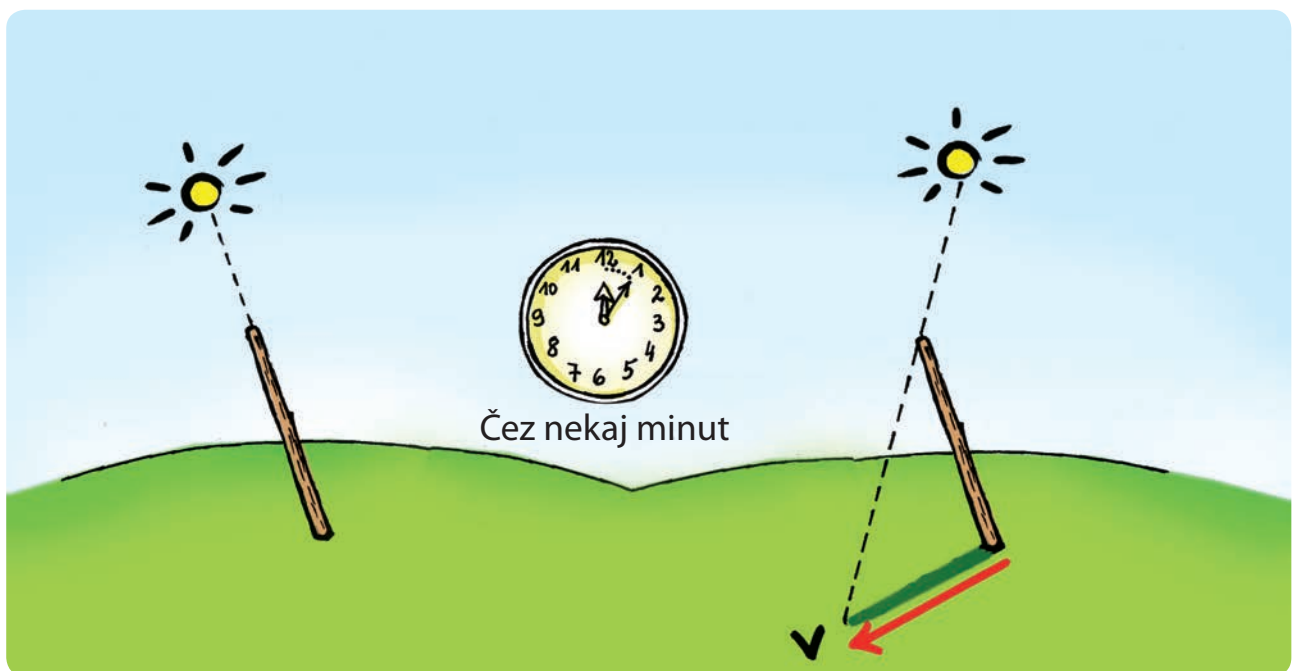
- mravlje gradijo mravljišča na južni strani dreves, štorov, pobočij ... Južna stran mravljišča je bolj položna kot severna;
- zidovi in stene hiš so na severni strani hladnejši in temnejši. Pročelja hiš prej obledijo na južni strani;
- sneg se dlje časa obdrži na severnem pobočju, na severni strani hiše;
- pot sence je odličen pripomoček, je pa čez leto vezan na položaj in gibanje sonca.

**Določanje severa neba
glede na mravljišče.**

**Določanje severa na
podlagi snega.**

Določanje severa v naravi – glede na pot sence.

ZEMLJEVID

NAREDI

1. Z učiteljem prelistajte Atlas sveta ali Atlas Slovenije. Ugotovili boste, da se karte oziroma zemljevidi v atlasu med seboj razlikujejo.

ALIVEŠ

... da so zemljevidi različni? Nekateri prikazujejo samo eno mesto, drugi del pokrajine, morda Slovenijo, Evropo ali ves svet, tretji samo naravno okolje, četrti le nekatere družbene značilnosti.

ZEMLJEVID

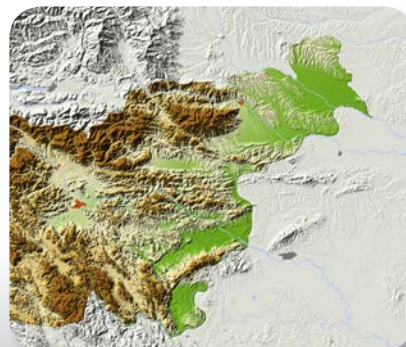
SPLOŠNI

Prikazuje splošne elemente na zemeljskem površju: reke, obale, oblikovanost površja, naselja, prometne poti in tisto, kar je ustvaril človek.

TEMATSKI

Poudarjajo eno ali dve posebnosti, drugih splošnih značilnosti pa ne vključujejo. Pogosto ponazarjajo take pojave, ki jih na zemeljskem površju ne vidimo (temperaturne značilnosti, gostoto poseljenosti, zaposlenost prebivalstva ...).

Značilnosti posamezne pokrajine skušamo prikazati z zemljevidom. To, da se pokrajine med seboj razlikujejo, si spoznal že v prvem poglavju.

Zemljevid lahko prikaže:

- **naravne značilnosti** zemeljskega površja (vode, rastlinstvo, oblikovanost površja ali relief) in
- nekatere **družbene značilnosti** ali **tisto, kar je ustvaril človek** (naselja, prometne poti ...).

Zemljevide lahko uspešno uporabljamo le, če znamo brati vse njegove sestavine.

POKRAJINSKE SESTAVINE

POVRŠJE

PODNEBJE

PREBIVALSTVO

VODOVJE

OBDELAVA TAL

PROMETNE POVEZAVE

RASTLINSTVO

NASELJA

GOSPODARSKE
DEJAVNOSTI

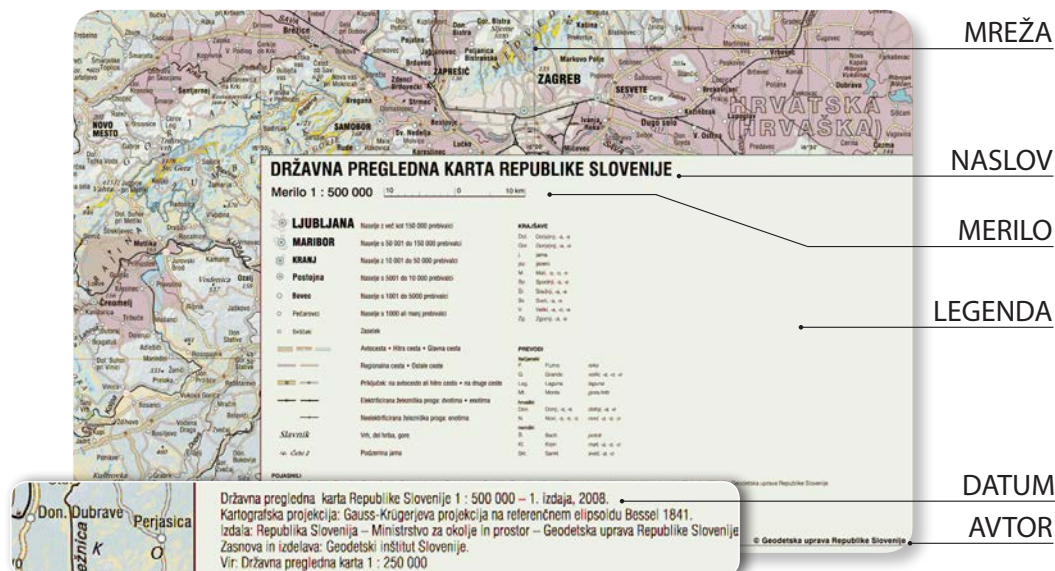
Vedeti moramo, da zemljevid prikazuje pokrajino, kot bi jo gledali oziroma fotografirali navpično dol iz letala ali balona. Narisan je v ptičjem pogledu. Dobro se vidi razporeditev hiš, težko pa je ugotoviti, ali prikazuje fotografija ravno ali gričevnato pokrajino.

Kartografi (to so ljudje, ki rišejo in delajo zemljevide oziroma karte) so določili znake, s katerimi prikažemo značilnosti pokrajine. Tako vemo, kaj je v pokrajini, ki jo prikazuje zemljevid.

Ptičji pogled iz letala

Zemljevidi imajo enake sestavine. Sestavine zemljevida so: naslov, dogovorjeni znaki, legenda z dogovorjenimi znaki, mreža, merilo, datum in ime avtorja. Zemljevidi so navadno orientirani tako, da je sever na vrhu.

Naslov zemljevida pove, katero območje in katera vsebina sta prikazana.

V **legendi** so razloženi vsi uporabljeni **znaki**. Med njimi je tudi barvna lestvica, ki pri zemljevidih praviloma kaže nadmorsko višino. Glede na vrsto zemljevida pa lahko na primer zelena barva namesto ravnine prikazuje gozdne površine.

LEGENDA

	AVTOCESTA
	LOKALNA CESTA
	ŽELEZNIŠKA PROGA
	DRŽAVNA MEJA
	CESTNI MEJNI PREHOD
	PRELAZ
	REKA
	MORJE
	VELIKOST MEST
	CERKEV
	STADION

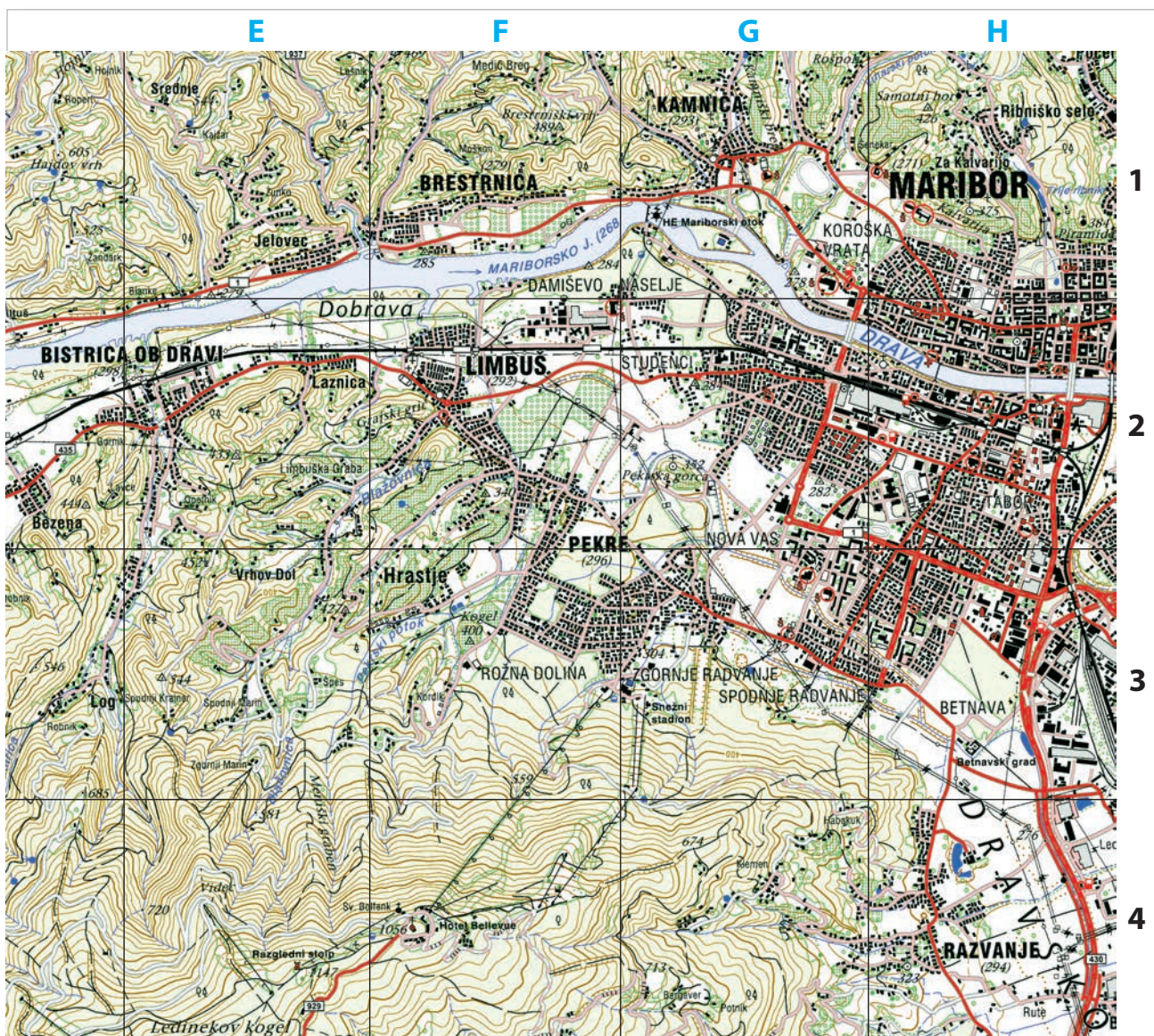
NAREDI

1. Z učiteljem si oglejte različne turistične karte in specialke (zelo podrobne karte) ter v legendi poiščite še druge dogovorjene znake.

Pri iskanju krajev na zemljevidu si pomagamo z **mrežo** in si tako zožimo iskanje na določeno polje, na primer kot pri igri Potapljanje ladjic, kjer lahko najdemo kraj na nekem polju.

Mreža je navadno označena s črkami in številkami ob robu karte. Tako so Razvanje na polju H4.

To so zemljepisna imena in jih pišemo z veliko začetnico.

2. Razdelite se v pare. S sošolcem si izmenjate postavljajta vprašanja o nasprotnikovem kraju. Npr. ali je kraj, ki si ga izbral, v polju E3? Če je odgovor napačen, ugiba drugi. Če ugame polje, lahko ugiba naprej, za kateri kraj gre, dokler se ne zmoti. Ko nasprotnik ugotovi, mu pokaži listek s pravilno rešitvijo.

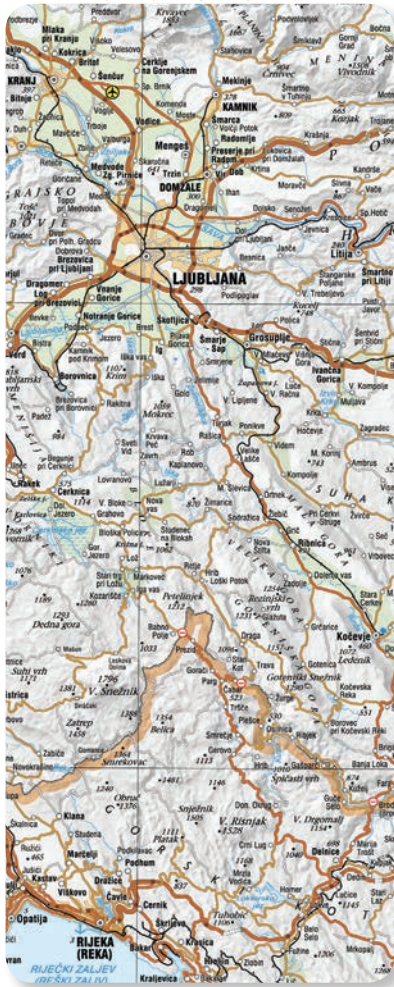
Navadno imajo zemljevidi tudi **vetrovnico**, ki označujejo smeri neba. Če vetrovnica ni narisana, je sever zgoraj. Ugotovimo lahko, da je Bistrica ob Dravi na prejšnjem zemljevidu zahodno od Maribora.

Pomembno je tudi, da vemo, kdaj je bil neki zemljevid narejen. Morda je od **datuma** izdelave zemljevida preteklo že kar nekaj let, vmes pa so zgradili tudi nova naselja, cesto ...

Vsak zemljevid ima označeno, v katerem **merilu** je narisano. Naselja, vode, ceste in vse drugo je narisano veliko manjše, kot je v resnici. Na podlagi merila točno vemo, kolikokrat je pokrajina na zemljevidu **pomanjšana** od pokrajine v naravi. Merilo je lahko zapisano na različne načine.

**Izsek zemljevida, na katerem
je vidna vetrovnica.**

Trakovno ali grafično
merilo razdalje
prikazuje s trakom.

10 km 0 10 km 20 km

Številsko merilo je
zapisano s številkami.

Merilo 1 : 750 000

Opisno merilo je
zapisano z besedami.

1 cm na karti je
7,5 km v naravi.

Vsi trije zapisi povedo isto na različne načine. Najbolj
praktično in najlažje je uporabljati **trakovno merilo**.

Z listom, ravnilom ali
šestilom izmerimo
oziroma označimo
oddaljenost med dvema
točkama ali krajema
na zemljevidu. To je
najkrajša razdalja med
krajema. Imenujemo jo
zračna razdalja.

Papir ali šestilo položimo k trakovnemu merilu. Oznaka
ene izmed točk ali kraja mora biti na številu 0. Pri drugi
oznaki odčitamo razdaljo na merilu. Zračna razdalja
med Koprom in Ljubljano je 80 kilometrov.

Kadar nimamo pripomočkov, si lahko pomagamo s prsti. Seveda lahko s prsti samo približno ocenimo razdalje.

NAREDI

1. Tudi ti se preizkusi v določanju razdalj med kraji. Potrebuješ zemljevid Slovenije. Najprej oceni, koliko kilometrov zračne razdalje je med Kranjem in Postojno. Potem to izmeri še s trakovnim merilom. Če boš to naredil večkrat, bodo tvoje ocene razdalje čedalje boljše.

ALIVEŠ

- ... da so tudi na avtokartah od znaka do znaka napisane razdalje med kraji;
- ... da lahko tudi na podlagi nekaterih spletnih strani (npr. Geopedia.si ali zemljevidi v iskalniku Google) natančno določiš razdalje med kraji? Poskusi.

NAREDI

1. Razmisli, kako bi na zemljevidu izmeril dolžino reke ali razdaljo od enega do drugega kraja po cesti. Poskusi izmeriti, pomagaj si z vrvico. Izberi poljubna kraja. Z učiteljem preverita, ali so tvoje meritve točne.

Največ natančnih podatkov o pokrajini dobimo s fotografitranjem iz zraka. Strokovnjaki nato na podlagi teh fotografij naredijo zemljevide v različnih merilih.

Ljubljana iz zraka

Tako lahko na primer na podlagi fotografije mesta izdelajo natančen načrt mesta.

Načrt Ljubljane

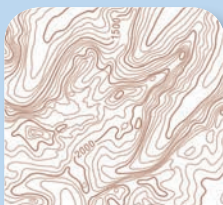
NAREDI

1. Na turističnih informacijah poišči brezplačni načrt svojega mesta ali pokrajine. Prilepi ga v zvezek in označi, kje živiš.

RELIEF

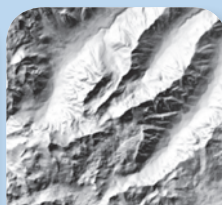
Na zemljevidu je najtežje prikazati in brati **relief** – **površje**. Prikažemo ga lahko na različne načine: z risanjem hribčkov, črtkanjem, senčenjem, s plastnicami in barvami.

Oblikovanost površja, prikazana s plastnicami.

Oblikovanost površja, prikazana z barvami.

Oblikovanost površja, prikazana s senčenjem.

Oblikovanost površja, prikazana s črtkanjem.

Oblikovanost površja, prikazana z risanjem hribčkov.

Za risanje reliefa potrebujejo kartografi natančne podatke. Dobijo jih od **geodetov**, ki merijo s posebnimi napravami na terenu ali fotografirajo iz letal.

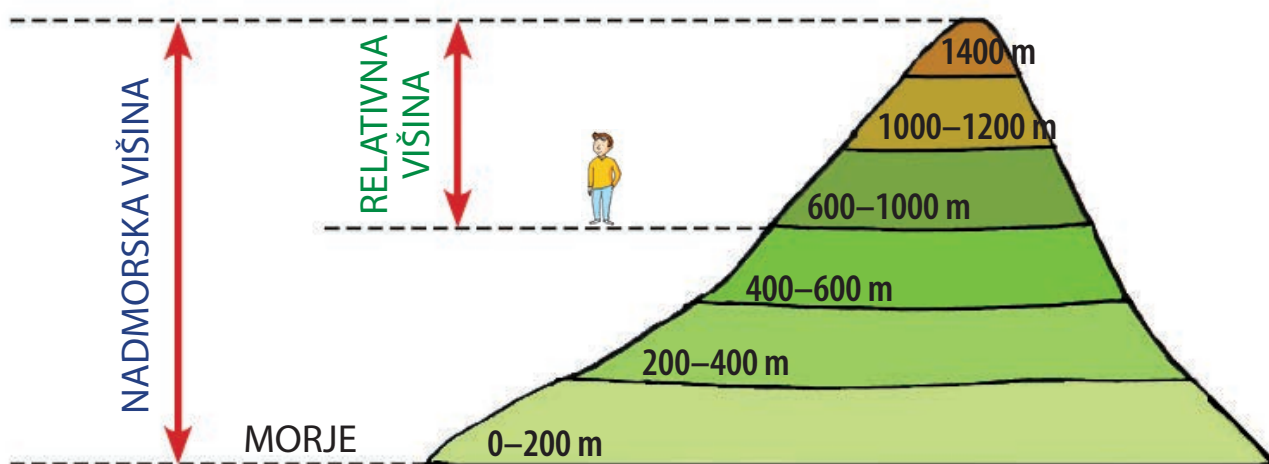
KAJ POMENI

GEODET je strokovnjak, ki s posebnimi napravami meri manjše površine za izdelavo zemljevidov.

Geodetsko merjenje

Ko se povzpnejo na goro, hrib ali grič, nas pogosto zanima, kako visoko smo. Danes lahko to ugotovimo tudi že z novejšim mobilnim telefonom ali navigacijsko napravo. Natančno pa to določijo geodeti, saj za vsako izmerjeno točko ugotovijo **nadmorsko višino**. Merijo jo navpično od morske gladine.

RELATIVNA VIŠINA = 800 m

NADMORSKA VIŠINA = 1400 m

Primer:

Ratitovec leži 1667 metrov nad gladino morja. Njegova nadmorska višina je torej 1667 metrov. Če smo se povzpeli na Ratitovec, smo 1667 metrov visoko ali 1667 metrov nad morjem.

Ko se vzpenjamo peš, na primer iz Železnikov, nas zanima, koliko se bomo morali povzpeti. Zanima nas tudi, koliko je Ratitovec višje od Železnikov.

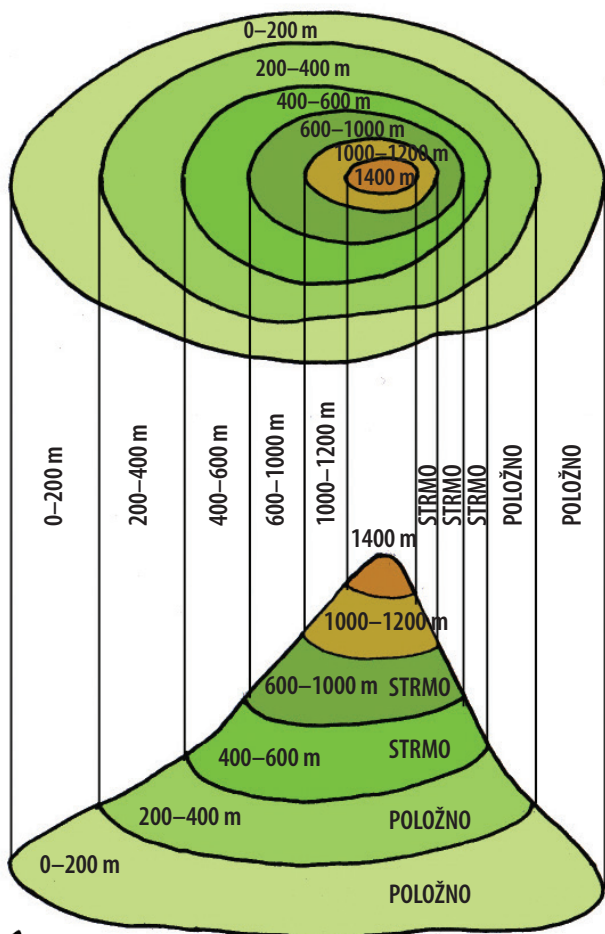
Krekova koča na Ratitovcu

Smučarje zanima višinska razlika med zgornjim in spodnjim delom smučišča. Višinska razlika med dvema različno visokima krajema je **relativna višina**, na primer med vznožjem in vrhom hriba.

NAREDI

1. Na svetovnem spletu z učiteljevo pomočjo poišči nadmorsko višino vaše šole.
2. V razredu se pogovorite, katere vrhove ste že obiskali, in na podlagi zemljevida razberite nadmorske višine. Razvrstite vrhove po velikosti in jih prikažite s stolpčnim grafičnim prikazom ter ugotovite, kdo je bil najvišje.

Barve označujejo višinske plasti. S temnejšimi barvami navadno prikažemo večje višine. Vedno je treba pogledati v legendo, da vidimo, katere višine prikazuje posamezna barva.

Črte, ki povezujejo točke na enaki nadmorski višini, so **višinske črte** ali **plastnice**.

Kjer so plastnice bolj skupaj, je pobočje bolj strmo. Kjer so bolj narazen, je pobočje bolj položno.

NAREDI

1. Zdaj o zemljevidih veš že veliko. V razredu poskušajte v peskovniku postaviti svoj kraj. Oblikujte površje, postavite hribe, reke, ceste, hiše ...
2. Z učiteljevo pomočjo narišite zemljevid tega kraja.

ZDAJ ZNAM

Smeri neba se določajo s kompasom, približno pa se lahko določijo tudi na podlagi sonca, ure, lune, zvezde severnice, rastlin in značilnih objektov. Zemljevidi so različni. Narisani so v ptičjem pogledu. Z zemljevidom skušamo prikazati naravne in nekatere družbene značilnosti. Sestavine zemljevidov so: naslov, dogovorjeni znaki, smeri, legenda z dogovorjenimi znaki, mreža, vetrovnica, merilo, datum in ime avtorja. Na zemljevidu je najtežje prikazati površje. Površje je tudi najtežje razvidno z zemljevida.

SLOVENIJA

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- **našteti naravne enote Slovenije,**
- **pokazati lego naravne enote na slikovnem zemljevidu Slovenije ali reliefu,**
- **ob slikovnem gradivu in kartah prepoznati in opisati nekatere značilnosti pokrajine (površje, vode, videz naselij, izraba pokrajine),**
- **navesti različne gospodarske dejavnosti.**

Naravne enote Slovenije.....	36
Gospodarstvo Slovenije	52

Naša domovina je Slovenija. Leži v Evropi, ob Jadranskem morju in gorovju, ki se imenuje Alpe. Obkrožajo nas sosednje države: Avstrija, Italija, Madžarska in Hrvaška.

Naša domovina Slovenija s sosednjimi državami

Slovenija je čudovita dežela, ima ravnine, polja, gozdove, hribe, gore, reke, jezera, morje, ceste, različna in zanimiva naselja ter bogato kulturno in naravno dediščino.

Slovenija je raznovrstna in lepa.

Kot vsaka država ima tudi Republika Slovenija svoje državne znake – zastavo, grb in himno. Uradni jezik je **slovenščina** ter v Prekmurju tudi madžarščina in na nekaterih delih Primorske italijanščina. Glavno mesto Slovenije je Ljubljana.

Slovenska zastava

Slovenski grb

*Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat' dan,
da, koder sonce hodi,
prepir iz svéta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!*

7. kitica Zdravljice, slovenske himne

NAREDI

1. Izdelaj osebno izkaznico svoje domovine.
2. Oglej si zemljevid Slovenije in ugotovi, na kaj te spomni oblika Slovenije. Nariši jo in dopiši osnovne podatke o Sloveniji.

ALI VEŠ

... da je Slovenija mlada država, saj je bila ustanovljena šele 25. junija leta 1991?

NARAVNE ENOTE SLOVENIJE

NAREDI

1. Poslušaj pesem ansambla *Avsenik Slovenija, od kod lepote tvoje*. Če jo poznaš, zraven še zapoj. Pripoveduj, o čem govori pesem. Katere lepote Slovenije poznaš?

Verjetno si s starši že potoval po Sloveniji. Opazil si, da se pokrajina med vožnjo spreminja. Ponekod so večinoma gore ali hribovja, drugje so nižine, griči, doline, reke, jezera ali morje.

Tako glede na različnost pokrajine in druge značilnosti Slovenijo ločimo na **štiri naravne enote**.

Te so:

1. alpski svet,
2. dinarski svet,
3. panonski svet,
4. primorski svet.

KAJ POMENI

NARAVNA ENOTA – pokrajina s podobno oblikovanim zemeljskim površjem, podnebjem, rastlinstvom, živalstvom.

LEGENDA

Alpski svet

Dinarski svet

Panonski svet

Primorski svet

Naravne enote Slovenije

Alpski svet

Dinarski svet

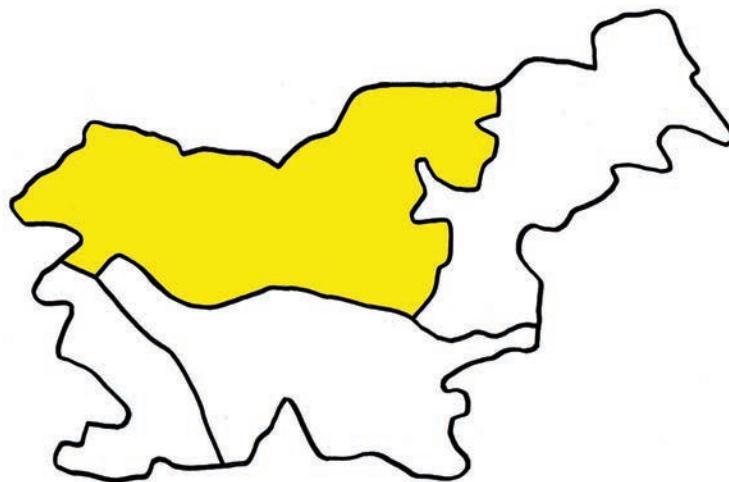
Panonski svet

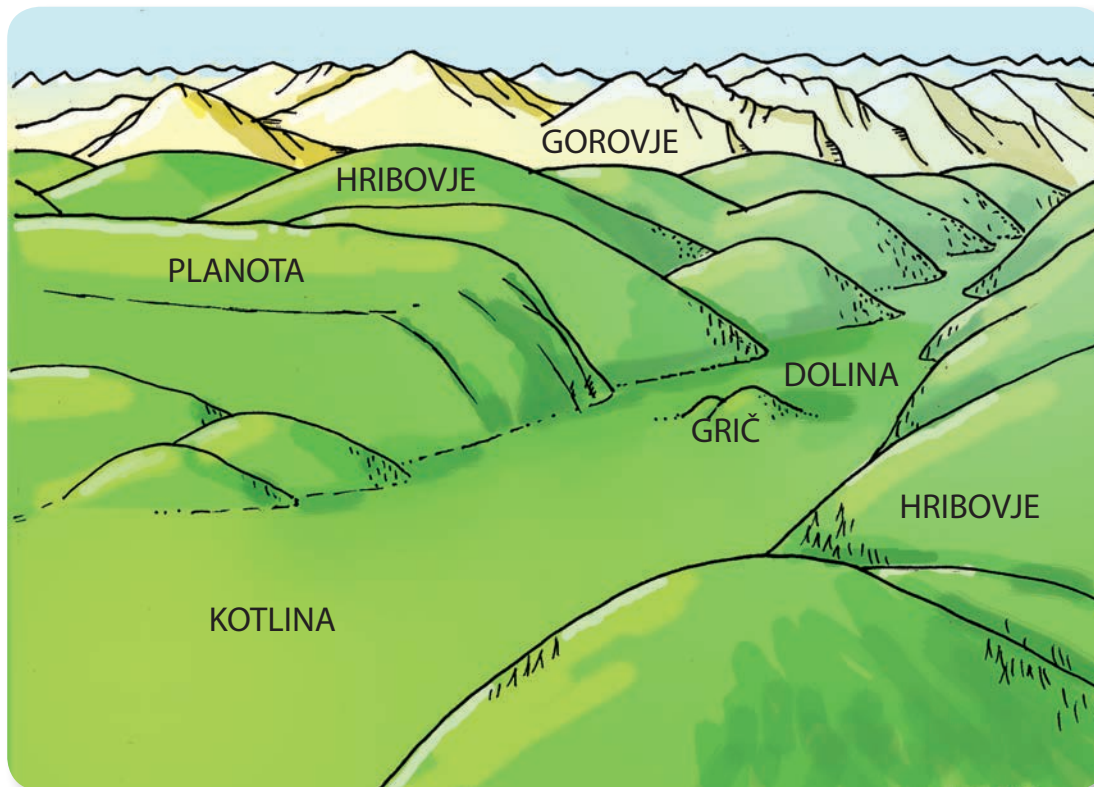
Primorski svet

ALPSKI SVET

Alpski svet leži na severozahodu Slovenije in obsega njen največji del. Imenuje se po gorovju Alpe.

Sestavljajo ga visoke gore – gorovja, med njimi pa so doline s strmimi pobočji in kotline.

Pokrajina alpskega sveta

Visoke gore so strme. V spodnjem delu so porasle z listavci, v srednjem delu so porasle z mešanim gozdom ter iglavci, na najvišjem delu pa rasteta ruševje in trava. Vrhovi so skalnati in neporasli.

KAJ POMENI

RUŠEVJE – nizki grmičasti bori.

Ruševje

Na severu in severozahodu Slovenije ležijo visoke gore – Julijske Alpe, Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke. Najvišji vrh je Triglav.

Grintavec v Kamniško-Savinjskih Alpah

Peca v Karavankah

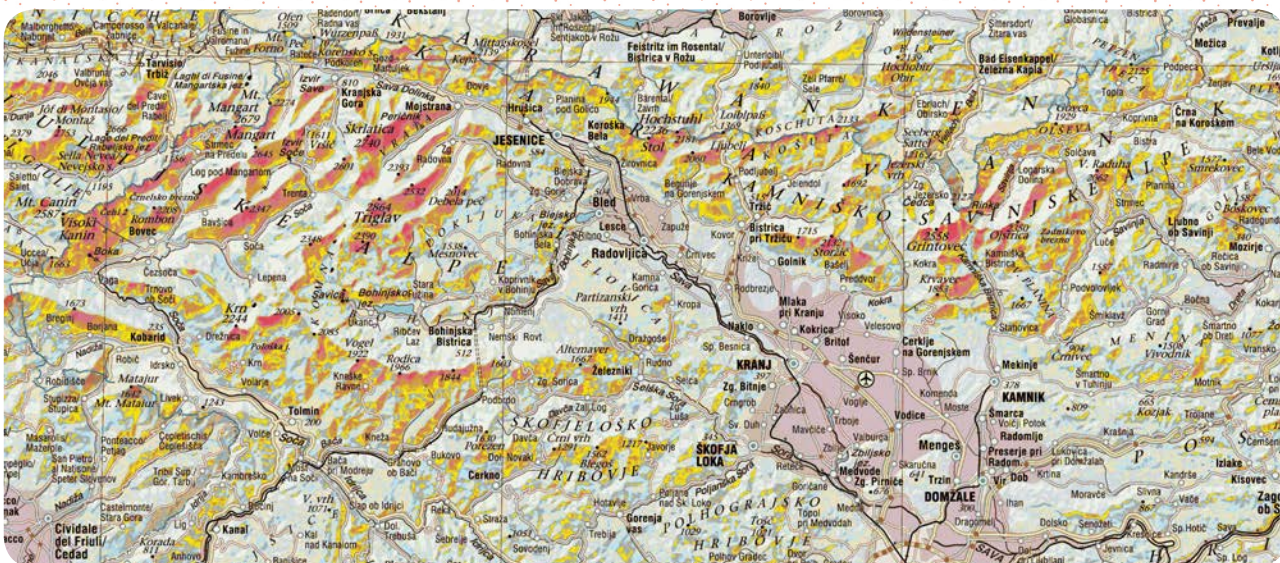
Triglav v Julijskih Alpah, najvišja gora v Sloveniji

NAREDİ

1. Na zemljevidu poišči nekaj vrhov Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alp ter Karavank. Če si že hodil po teh gorah, jih opiši sošolcem. Pomagaj si s knjižicama Alp v 360° (<http://www.panoramski-pogledi.si/>) ali z drugimi fotografijami.

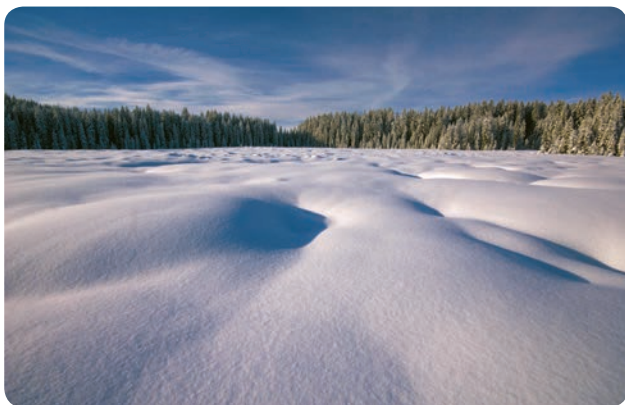

Slikovni zemljevid alpskega sveta

Alpski svet na zemljevidu

Alpski svet ima poleg visokih gora tudi nižji del, imenujemo ga predalpski svet. Tega tvorijo planote (Pokljuka) in hribovja, kot sta na primer Škofjeloško in Cerkljansko hribovje. Hribovja so večinoma poraščena z gozdom ali pa so na njih pašniki. Predalpski svet tvorijo še gričevja, doline in kotline. Največji sta Ljubljanska in Celjska kotlina.

Planota Pokljuka

Cerkljansko hribovje

Dolina Vrta

Ljubljanska kotlina

NAREDI

1. Na zemljevidu poišči Triglav. Povej, v katerem gorovju leži in koliko je visok. Premisli in razloži, zakaj ga imenujemo Triglav. Kje se pojavlja Triglav kot simbol?

V alpskem svetu je pozimi mrzlo, z obilnimi padavinami – snegom, poleti pa je vroče. Spomladi in jeseni pade veliko dežja. Zaradi tega ima alpski svet veliko rek in jezer. Nekatere reke so Sava, Soča, Savinja in druge, jezera pa Bohinjsko, Blejsko, sedem Triglavskih jezer in druga.

Foto: Zavod Celeia
Celje/Matjaž Jambriško

Reka Savinja pri Celju

Blejsko jezero

ALI VEŠ

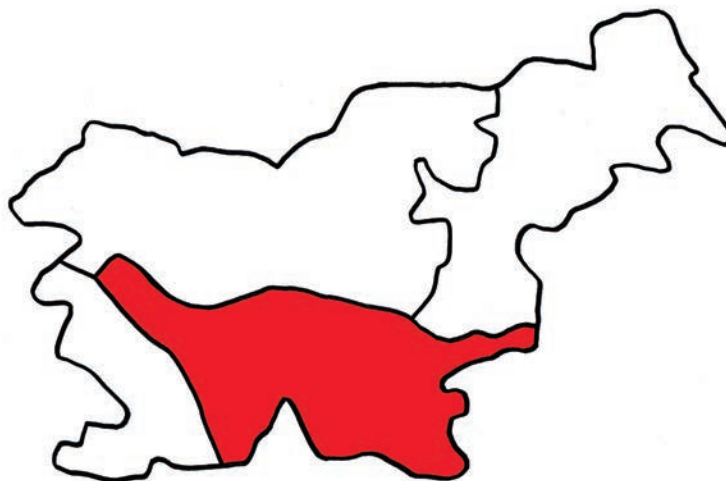
... da je v alpskem svetu Triglavski narodni park (TNP), ki je edini narodni park v Sloveniji? Ime je dobil po Triglavu. Obsega 880 kvadratnih kilometrov in spada med najstarejše evropske parke. Osrednja naloga TNP je varovanje narave, opravlja pa tudi strokovne in raziskovalne naloge.

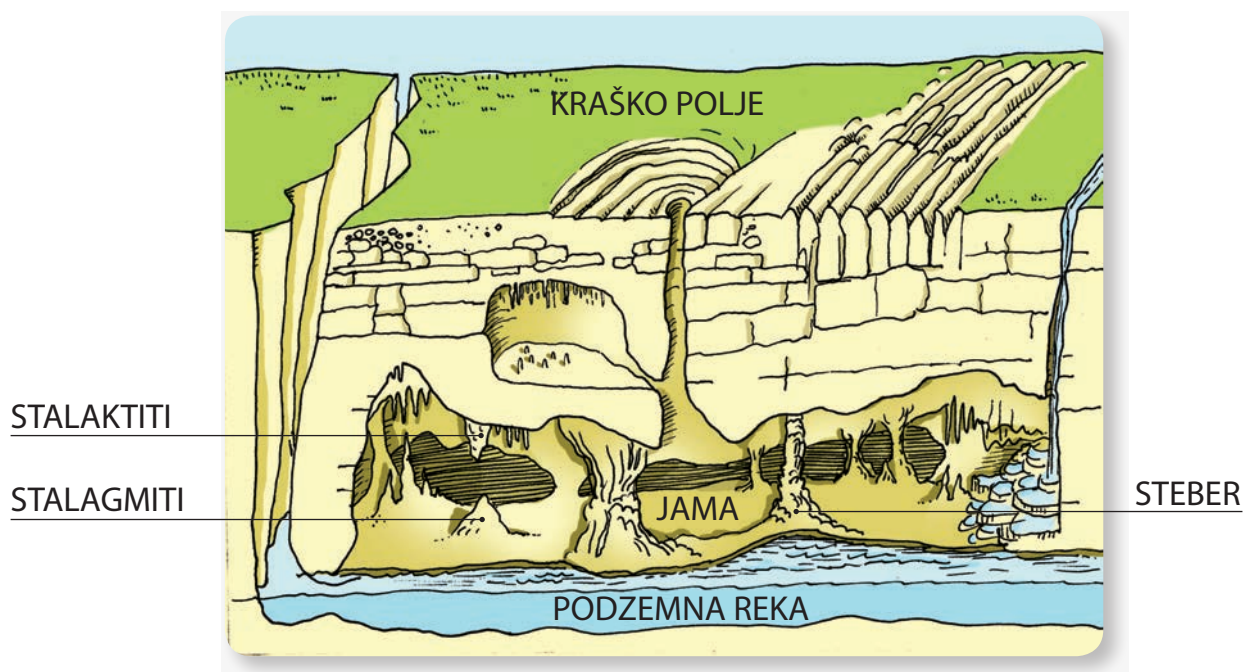
Predalpski svet je gosto poseljen. V kotlinah in širših dolinah so nastala večja mesta, kot so Ljubljana, Kranj, Jesenice, Kamnik, Idrija.

DINARSKI SVET

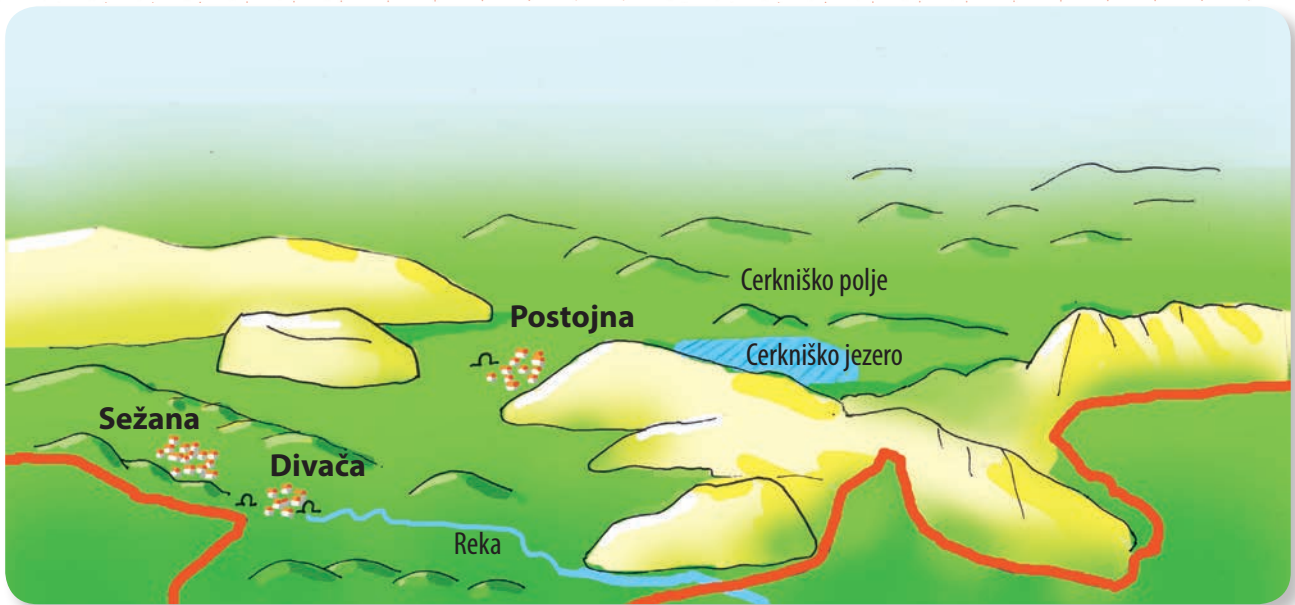
Dinarski svet zajema skoraj ves južni del Slovenije.

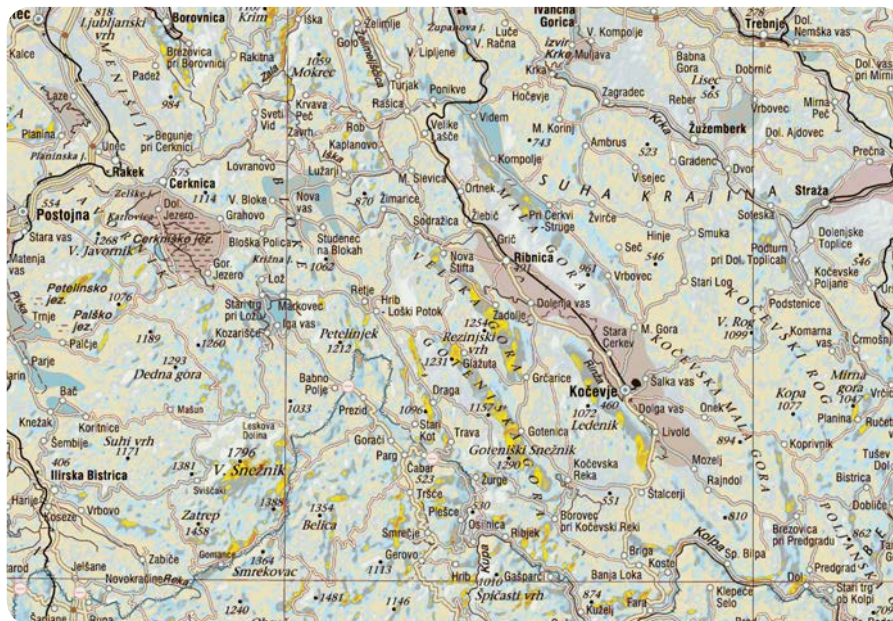
Ta svet je izredno zanimiv zaradi kraških pojavov, med katerimi so podzemne jame, vrtače, kraška polja, reke ponikalnice ... Nastali so zaradi kamnine apnenca, ki ga voda raztaplja in spreminja. Kraški pojavi so tako na površju kot v podzemlju. Ime so dobili po primorski pokrajini Kras.

Pokrajina dinarskega sveta

Slikovni zemljevid kraškega sveta

Kraški svet na zemljevidu

Na površju dinarskega sveta vidimo vrtače. **Vrtače** so kraške globeli ali kotanje. V nekaterih je rodovitna zemlja, ki jo ljudje obdelujejo.

Kraško polje je zelo velika kotanja z ravnim dnem. Po dnu navadno teče **reka ponikalnica**, reka, ki ponikne pod zemljo. Ob večjem deževju nekatera kraška polja poplavi voda iz podzemlja in jih spremeni v presihajoča jezera. Takšni sta na primer Cerkniško jezero in Doberdobsko jezero. Na robovih kraških polj so večja naselja, na primer Postojna, Cerknica, Kočevje idr.

Vrtača

Kraško polje

Reka Pivka, ponikalnica

Postojna

Foto: Romana Harmel

Cerkniško kraško polje poleti

Foto: Notranjski regijski park

Cerkniško jezero pozimi

Še bolj zanimiv svet pa se odpira pod zemljo. Tu vode, ki ponikajo, ustvarjajo čudovite oblike iz apnenca – **kraške jame** s kapniki. Najbolj znana je Postojnska jama, zelo znane pa so še jama Vilenica, Županova jama, Škocjanske jame in druge. Škocjanske jame je Unesco vpisal v seznam svetovne dediščine. V Sloveniji je ogromno podzemnih jam, do zdaj jih je evidentiranih približno 9.000, vsak dan pa odkrivajo tudi nove.

NAREDI

1. Na svetovnem spletu s sošolci ugotovite, kaj je Unesco in katere znamenitosti v Sloveniji so pod njegovo zaščito.

Podzemlje kraškega sveta

NAREDI

1. Pojdite na izlet v kraško jamo. Dobro si oglejte, kaj je ustvarila voda, in to narišite.

V dinarskem svetu je pozimi mrzlo z obilico snega, poletja pa so vroča in sušna. Površje je pretežno poraslo z gozdom, ki ga ljudje s pridom izkoriščajo.

Gozdnata dinarska pokrajina

NAREDI

1. Pri tehnični vzgoji iz mavca ali gline izdelajte kapnik.

ALIVEŠ

... da v kraškem podzemlju živi nenavadna žival, imenovana človeška ribica? Ta se je prilagodila na življenje v večni temi. Ogledaš si jo lahko v Postojnski jami.

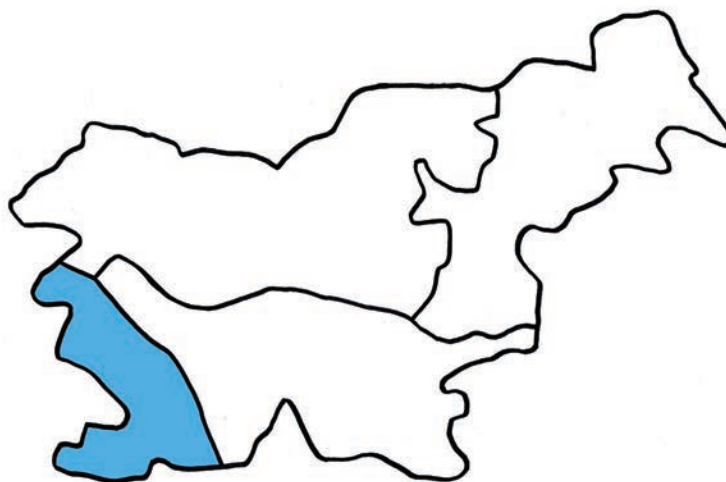
PRIMORSKI SVET

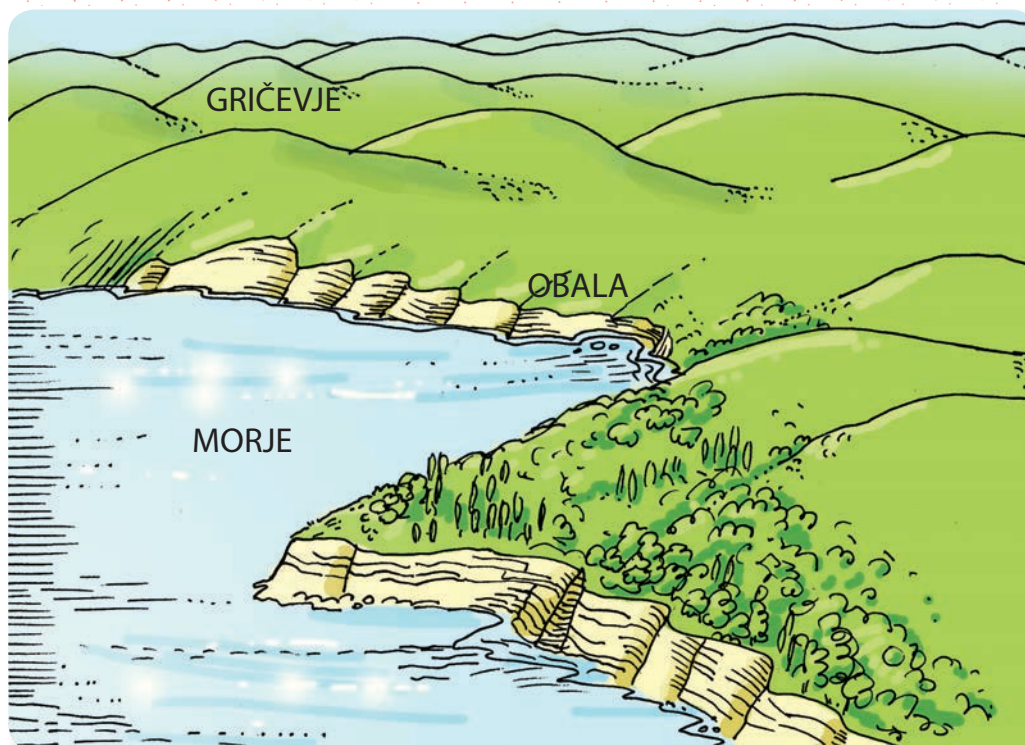
NAREDI

1. Oglejte si videoposnetek o reki Soči *Smaragdna reka*.

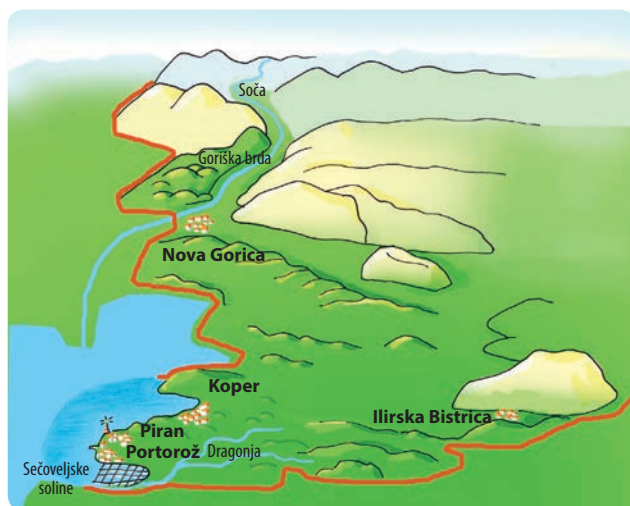
Primorski svet leži na jugozahodu Slovenije, ob Jadranskem morju.

Primorski svet zajema ozemlje ob morju in del, ki zaradi vpliva morja sega v notranjost Slovenije, do Nove Gorice in še navzgor po dolini Soče ter do Ilirske Bistrice.

Pokrajina primorskega sveta

**Slikovni zemljevid
primorskega sveta**

Primorski svet na zemljevidu

Slovenska obala je dolga 47 kilometrov. Je strma in razčlenjena, kar pomeni, da ima številne zalive. Za obalnim delom se dvigujeta gričevje in del, ki sega v notranjost dežele.

Portorož

Goriška brda

Na tem območju ni velikih rek. Edina daljša reka je Soča, ki je znana po svoji lepoti. Poleg nje sta še Vipava in reka Dragonja ob meji s sosednjo državo Hrvaško.

Vipavska dolina

Morje poleti sprejme veliko sončne toplote in jo pozimi oddaja v ozračje. Tako morje vpliva na vreme oziroma podnebje. V primorskem svetu je veliko topleje kot drugje po Sloveniji. Vreme vpliva na rastline in tako ob morju rastejo rastline, ki jih drugje zaradi mraza ni – na primer oljke.

NAREDI

1. Razmisli, kaj pridobivamo iz oljk ali oliv, ki rastejo na oljkah.
2. Razišči, kaj lahko pripravimo iz oliv, in to naredi pri gospodinjstvu.

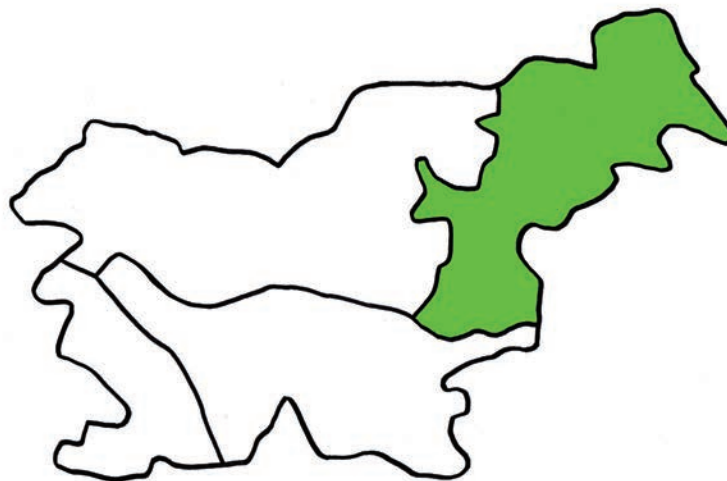

Oljčni nasad

PANONSKI SVET

Panonski svet leži na vzhodu in severovzhodu Slovenije.

Panonski svet je nizek, raven in ponekod gričevnat svet.

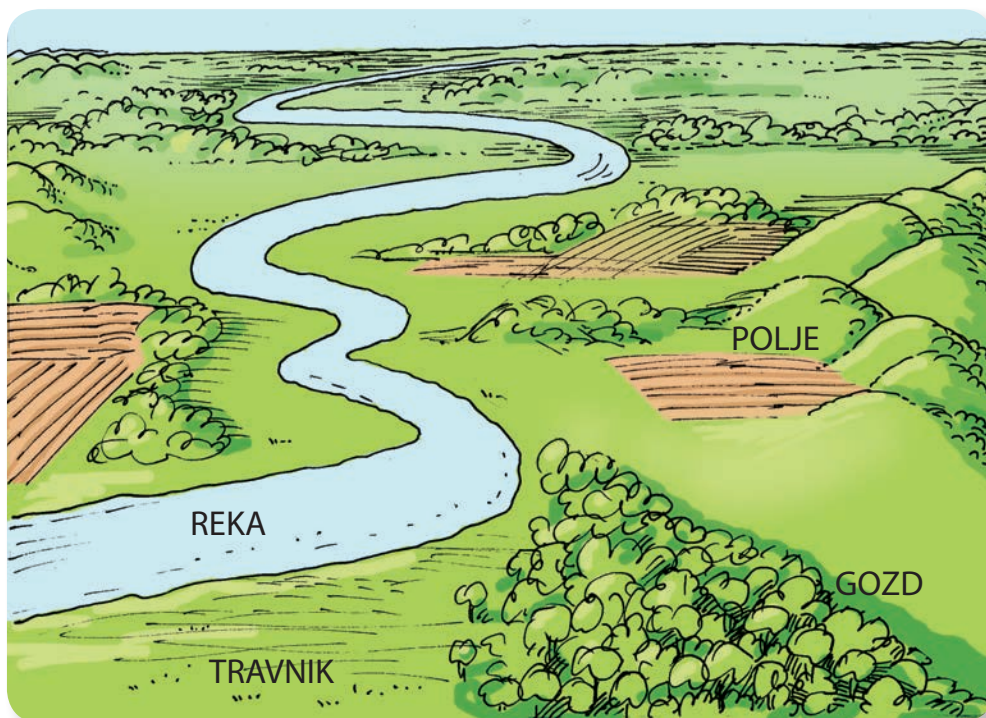

Ravnina v Panonskem svetu

Gričevje v panonskem svetu

Po ravninah se leno vijejo reke, ki delajo velike zavoje – okljuke in rade poplavlajo. Zato so ob rekah travniki, pašniki in gozdovi. Kjer ne poplavlajo, so si ljudje uredili polja. Na gričevjih je veliko vinogradov in sadovnjakov. Kjer pa je manj ugodno za kmetijstvo, je gozd.

Pokrajina panonskega sveta

Slikovni zemljevid panonskega sveta

Panonski svet na zemljevidu

Ob rekah so nastala mesta, kot so Maribor (drugo največje mesto v Sloveniji), Ptuj (najstarejše mesto v Sloveniji), Murska Sobota in druga.

Maribor

Murska Sobota

NAREDI

1. Z učiteljevo pomočjo ugotovite, katere znane osebnosti so iz tega dela Slovenije, ter preberite kaj o njihovem življenju in delu.
2. Razmisli, zakaj rečemo delu panonskega sveta Pomurje.

V panonskem svetu je veliko vrelcev s toplo vodo, ki lahko vsebuje tudi minerale. Tam so zgradili zdravilišča ali terme.

NAREDI

1. Pozorno si oglej sliko in ugotovi, kaj predstavlja. Kje so to naredili? Steklenico si lahko natančneje ogledaš še v trgovini.
2. Lahko izdeláš svojo nalepko za ta izdelek.

GOSPODARSTVO SLOVENIJE

NAREDI

1. V razredu predstavi, kateri poklic opravljajo tvoji starši in kje so zaposleni.

Ljudje opravljajo različne poklice in so zaposleni v različnih dejavnostih. Večina ljudi je zaposlenih, hodijo na delo in tako služijo denar za nakup dobrin, ki jih potrebujejo za življenje.

NAREDI

1. Dobro si oglej spodnje slike in pripoveduj, s katero dejavnostjo je povezano dogajanje na sliki. Za vsako sliko opredeli, ali **nastane** pri dejavnosti tudi izdelek ali ne. Za lažje določanje dejavnosti si lahko pomagaš tudi z miselnim vzorcem na naslednji strani.

Pošta

Industrija

Sadjarstvo

Gozdarstvo

Slaščičarstvo

Bančništvo

Lončarstvo

Zobozdravstvo

Šolstvo

NAREDI

1. S sošolci se igrajte igro vlog:

- Kupujem v trgovini, tržnici ...
- Pri zobozdravniku ...
- Če bi bila učiteljica ...
- Na pošti izpolnjujem obrazec ...
- Na banki plačujem položnico ...

DEJAVNOSTI

PROIZVODNE

Ustvarjajo nov izdelek
ali predmet.

OBRT,
INDUSTRIJA,
KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO,
RUDARSTVO.

NEPROIZVODNE ali STORITVENE

Ne ustvarjajo novega
izdelka ali predmeta.

TURIZEM, TRGOVINA,
BANČNIŠTVO, POŠTA,
ŠOLSTVO, ZDRAVSTVO,
KOMUNALNE DEJAVNOSTI,
POLICIJA, VOJSKA,
DRŽAVNA UPRAVA.

NAREDI

1. Na podlagi zgornje sheme ugotovi, ali so tvoji starši, tete ali sosodje zaposleni v proizvodni ali neproizvodni dejavnosti.

GOSPODARSTVO V SLOVENSKIH POKRAJINAH

ALPSKI SVET

Revnejša prst v hribovju alpskega in predalpskega sveta je včasih omogočala bolj **skromno kmetijstvo** hribovskih kmetij, zato so se zaradi preživetja ukvarjali tudi z **gozdarstvom**.

Pridelava mleka je zelo razširjena dejavnost.

Sečnja

Ta predel Slovenije je bil včasih **bogat** tudi z **rudami** in razvilo se je rudarstvo. Zato so do teh krajev zgradili **železnico**. Nastala so **industrijska središča**, ki ljudem omogočajo zaposlitev. Danes imajo industrijske in obrtne cone, kjer stojijo delavnice in tovarne, skoraj vsa mesta.

Pomembne so tudi Ljubljanska, Celjska in Velenjska kotlina, saj so tam razvite **industrija, obrt in trgovina**.

Kranj je gorenjsko industrijsko središče.

Ljubljana ima veliko trgovskih centrov.

NAREDI

1. Poišči fotografije rudarjev in jih opiši.
2. Razmisli, v kakšnih pogojih delajo rudarji.

V predalpskem svetu so naši najpomembnejši objekti za pridobivanje **električne energije** – hidroelektrarne na Dravi, Savi in Soči ter termoelektrarni v Šoštanju in Trbovljah.

Foto: Dravske elektrarne Maribor

**Fala je najstarejša
hidroelektrarna na Dravi.**

Foto: Aleksander Kavčnik/TEŠ

Termoelektrarna Šoštanj

NAREDI

1. V legendi zemljevida poišči simbol za hidroelektrarno.
2. Primerjaj, na kateri od naštetih rek je največ hidroelektrarn.

Alpski svet zaradi njegovih naravnih lepot radi obiskujemo tudi kot **turisti**. Najprivlačnejši so Bled, Bohinj in Kranjska Gora.

Bled

Foto: LTO Kranjska Gora

Kranjska Gora

Pozimi radi smučamo v Kranjski Gori in na Kaninu. Poleti pa so naše gore zanimive za tuje in domače planince in alpiniste. Na nekoč opuščene planine se danes znova vračajo ljudje, ki obnavljajo stare pastirske koče (te imajo kot vikende) ali pa se posvetijo vzreji živine in živijo kot pastirji – planšarji. Tako je na planinah razvito **planšarstvo**. Gorske reke pa privabljajo **kajakaše, raftarje in ribiče**.

Kajakaštvo na Soči

Planšarji na Veliki planini

DINARSKI SVET

Ob reki Krki se je razvilo pomembno mesto v dinarskem svetu, Novo mesto. Tam sta nastali dve pomembni **industrijski podjetji**: tovarna avtomobilov Revoz in tovarna zdravil Krka.

Izdelovanje zdravil

Izdelovanje avtomobilov

NAREDI

1. Na svetovnem spletu poišči, katere avtomobile izdelujejo v Novem mestu.
2. Na zemljevidu poišči Novo mesto, Kočevje, Ribnico, Črnomelj, Metliko, Postojno in Ilirsko Bistrico. Tako lahko ugotoviš, kje je ozemlje dinarskega sveta.

V dinarskem svetu so največji gozdovi v Sloveniji, zato je bil les že od nekdaj pomemben za preživetje ljudi. Lesna industrija ima v tem delu Slovenije pomembno vlogo, predvsem v Kočevju, Ribnici, Cerknici, Logatcu in Pivki, kjer so se razvila podjetja **lesne industrije**.

Lesna industrija

Včasih so v Ribnici in okolici izdelovali **suho robo**. Iz lesa so izdelovali kuhalnice, žlice, grablje, koše ... Še danes lahko na sejnih kupimo tovrstne izdelke, saj nekateri še ohranjajo to obrt.

NAREDI

1. Oglej si sliko in naštej predmete, ki jih prepoznaš na sliki.

**Izdelki
suhe robe**

PRIMORSKI SVET

Na primorskih gričih in v Vipavski dolini je razvito **kmetijstvo**. Pridelujejo **vino**, **oljke**, **zelenjavo** in **sadje**. S pridelki oskrbujejo mesta in tovarne, kjer se ti pridelki predelujejo.

Predelava sadja

Predelava žit

V novejšem času ljudje radi zahajajo tudi k reki Soči, bodisi kot sprehajalci ob reki ali pa se z rafti in kajaki spuščajo po njej.

NAREDI

1. Na zemljevidu poišči mesta ob slovenski obali. Pripoveduj, katere od njih si že obiskal.

Piran

Koprsko pristanišče

V Kopru je veliko **pristanišče**. Razvila sta se tudi **industrija** in zaradi bližine morja **turizem**. Najbolj znani obmorski turistični kraji so Koper, Izola, Portorož in Piran.

NAREDI

1. Kaj meniš, zakaj je pristanišče v Kopru pomembno za Slovenijo in drugi del Evrope?

Ribiči nalovijo čedalje manj rib, zato ima težave tudi industrija v Izoli, ki predeluje ribe. Na Sečoveljskih solinah pridobivajo sol, danes le še v manjših količinah. Tam stoji tudi solinarski muzej, kjer si lahko ogledamo zgodovino pridelave soli v tem kraju.

Solinarski muzej

Ribištvo

NAREDI

1. Poskusi opisati, kako so včasih pridobivali sol iz morske vode.

PANONSKI SVET

Pridelava koruze

Praščereja

Rodovitna prst in ravninski svet omogočata pridelavo kulturnih rastlin: pšenice, koruze, ječmena, krompirja in drugih. Ukvarjajo se tudi z **živinorejo**. Redijo prašiče, perutnino in govedo za mleko in meso.

NAREDI

1. V Pomurju se je razvila tudi konjereja. Poišči na svetovnem spletu, kateri kraj je najbolj znan po tem, saj se tam odvijajo konjske dirke.

Vzreja živine in kmetijski pridelki ponujajo surovine za živilsko industrijo: za mlekarno, mesno industrijo, pekarstvo ... V večjih mestih, kot so Maribor, Murska Sobota in Ptuj, pa so razvite še druge veje industrije in storitvene dejavnosti.

Mlekarna

V gričevnatem predelu panonskega sveta se ukvarjajo z **vinogradništvom**, to med drugim pomeni, da gojijo vinsko trto. Večino grozdja predelajo v vino. Pomembno je tudi **sadjarstvo** (jabolka, hruške in drugo sadje).

Vinogradi v Jeruzalemu

Žitna polja na prekmurskih ravninah

Zdravilišča postajajo čedalje pomembnejši del gospodarstva v panonskem svetu. Najbolj znana zdravilišča so Čateške toplice, Terme Olimje, Terme 3000, Terme Banovci idr.

Bazen s termalno vodo v zdravilišču

NAREDI

1. Z učiteljevo pomočjo na zemljevidu poišči čim več zdravilišč v panonskem svetu. Izpiši jih.

ALIVEŠ

... da je v panonskem svetu dobro razvita obrt lončarstvo?

NAREDI

1. Na svetovnem spletu si s sošolci oglejte posnetke lončarjenja.
2. Pri tehnični ali likovni vzgoji se s sošolci preizkusite v lončarstvu.
3. Na zemljevidu s sošolci poiščite večje kraje, reke, zdravilišče v panonskem svetu. Na podlagi knjig in svetovnega spleta sestavite seznam zanimivosti, ki bi si jih ogledali, in naredite zloženko. Izdelajte preprosto vazo ali skodelico.

ZDAJ ZNAM

Moja domovina je Slovenija. Ima ravnine, polja, gozdove, hribe, gore, reke, jezera, ceste, morje, različna naselja in zanimiva mesta ter bogato kulturno in naravno dediščino. Glede na različnost pokrajine in druge značilnosti Slovenijo ločimo na štiri naravne enote: alpski, dinarski, primorski in panonski svet.

V Sloveniji se ljudje ukvarjajo z industrijo, gozdarstvom, živinorejo, poljedelstvom, vinogradništvom in sadjarstvom, trgovino, prevozništvom, ribolovom in obrtjo. Zaradi naravnih lepot in značilnosti je dobro razvit tudi turizem.

SODELOVANJE MED LJUDMI

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- **našteti vsaj eno vrsto selitev ljudi,**
- opisati vzroke selitev (služba, šola, poroka ...) in posledice (praznjenje vasi, večanje mest, skupno življenje ljudi različnih kultur),
- navesti oblike sodelovanja med ljudmi v skupnosti (krajevne skupnosti, društva, organizacije),
- **našteti vrste in oblike medsebojne pomoči,**
- našteti načine usklajevanja med ljudmi različnih interesov in reševanja sporov,
- opisati razlike med ljudmi (po spolu, starosti, verski pripadnosti, spolni usmerjenosti, etnični pripadnosti, družbene, socialne, kulturne razlike).

Selitve	64
Razlike med ljudmi	66
Sodelovanje med ljudmi in prosti čas.....	68
Človekove pravice	72

SELITVE

NAREDI

1. Pozanimaj se pri starših, kje so živeli, preden so se spoznali oziroma poročili. Eden izmed staršev se je zagotovo moral preseliti.

Čang je s Kitajskega prišel v Maribor. Njegovi starši so prišli v Slovenijo zaradi potrebe po zaslužku. Pri nas jim je lepo in bodo tukaj ostali za vedno. Vsi so se za **stalno priselili** v Slovenijo.

Bettina je hčerka uslužbenca nemškega veleposlaništva. Skupaj z drugimi učenci obiskuje posebni oddelek mednarodne šole. Njeni starši so na začasnem delu v Sloveniji, torej so se **začasno priselili** v Slovenijo. Čez dve leti se bodo vrnili v Nemčijo.

Anja je doma v Cerknem. Obiskuje srednjo trgovsko šolo. Med tednom živi v Ljubljani, v dijaškem domu, konec tedna pa se vrača domov. **Tedensko se seli** iz domačega kraja v kraj šolanja.

Matej je doma v Vuzenici, a se vsak dan vozi v Slovenj Gradec, kjer obiskuje srednjo zdravstveno šolo. Njegova mama dela v Dravogradu. Oba se **dnevno selita** iz Vuzenice v Dravograd oziroma Slovenj Gradec.

Vsakdo se rodi in živi v nekem naselju, v njem se šola, dela in prebiva. Velikokrat se kdo zaradi osebnih, poklicnih ali političnih vzrokov preseli iz domačega kraja v drugi kraj. Včasih so ljudje skoraj vse življenje preživeli v rojstnem kraju. Redko so se odpravili v bližnje večje kraje po opravkih. Nekateri so se preselili zaradi poroke, šolanja ali zaposlitve.

Ljudje se **dnevno, tedensko, začasno** ali **stalno** selimo iz različnih vzrokov. Matej in njegova mama se dnevno selita iz kraja v kraj zaradi šole oziroma službe. Anja bi se zaradi oddaljenosti težje selila vsak dan, zato med tednom prebiva v kraju šolanja, konec tedna pa se vrne domov. Kot Bettinini starši se najbrž mnogi zaradi službe začasno preselijo v druge kraje ali države in se nekoč vrnejo domov. Mnogi pa se zaradi poroke, službe in drugih vzrokov za stalno preselijo.

Mnogo Slovencev se je v preteklosti podalo v tujino, kot rečemo s trebuhom za kruhom. Večina se jih ni nikoli vrnila, ostali so v tujini kot izseljenci ali zdomci.

**Čedalje več vasi je
izpraznjenih in zapuščenih.**

**Življenje v mestu ponuja
več priložnosti.**

V Sloveniji so se izpraznile mnoge vasi, saj želijo ljudje bivati čim bližje službi, šoli, pošti, banki, gledališču ... Zaradi tega je v mestih čedalje več prebivalcev, ki imajo tudi različne kulturne navade. Kljub razlikam moramo biti do vseh ljudi spoštljivi, prijazni in strpni.

RAZLIKE MED LJUDMI

NAREDI

1. S sošolci bodite raziskovalci. Razdelite se v pare in obiščite vse razrede na vaši šoli. Vsak par naj se odloči, kaj bo opazoval in prešteval. Ugotovite:
 - koliko je na šoli fantov in koliko deklet,
 - koliko učencev se vozi v šolo,
 - koliko učencev ima v šoli kosilo,
 - koliko učencev živi v hiši in koliko v bloku.
2. Lahko pa si nalogo še otežite in preverite, koliko učencev je starih 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 oziroma 14 let. Zanima vas lahko tudi, koliko učencev ima rjave, črne, svetle lase; rjave, zelene, modre in druge oči.

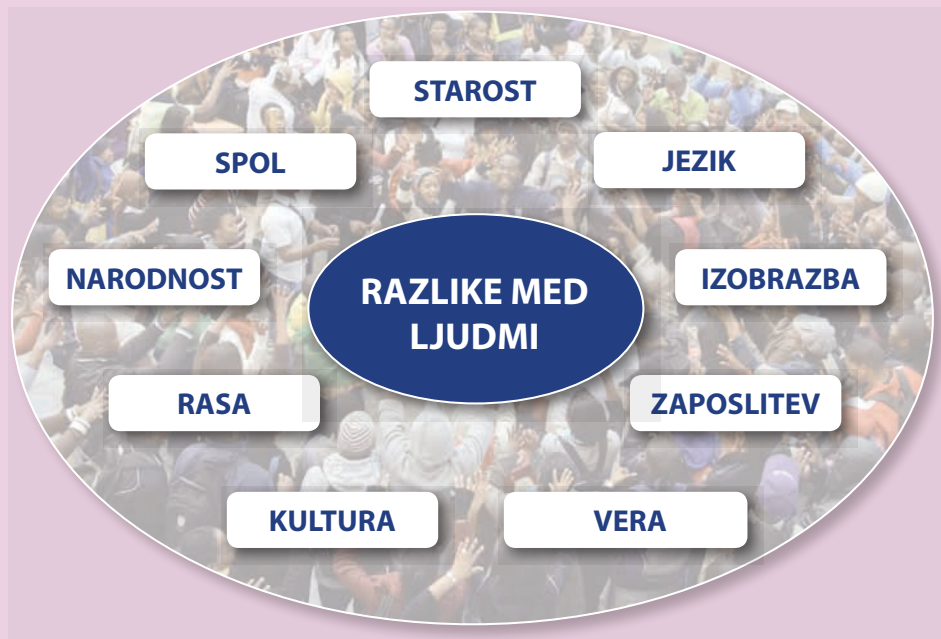
Ljudje se med sabo razlikujemo po mnogih značilnostih. Najbrž si že pri prejšnji vaji ugotovil, da se razlikujemo po **spolu**, **starosti** in drugih lastnostih. Razlikujemo se lahko tudi po **verski pripadnosti** in ko odrastemo, tudi po **izobrazbi** in **zaposlitvi**. Zagotovo ne živimo vsi v hišah in nismo vsi Slovenci. Prav tako ne govorimo vsi istega jezika ter nimamo istih navad in običajev.

NAREDI

- Oglej si spodnjo shemo. Na njej je prikazano, po čem se ljudje razlikujemo med seboj.
 - Skušaj napisati čim več narodnosti, ki se jih spomniš. Zraven napiši, katere jezike govorijo ti narodi.
 - Skušaj se spomniti, za katere vere in kulture si že slišal. S sošolci se pogovorite o njih in ugotovite, katere navade so z njimi povezane.

- Shemo lahko uporabiš tudi kot izhodišče za plakat. Plakat lahko dopolniš tako, da dopišeš različne vere, običaje, navade, kaj vse so ljudje lahko po izobrazbi, kakšno zaposlitev imajo ... Plakat bo še bolj zanimiv, če boš našel slike in jih prilepil.
- Pozanimaj se, kateri so uradni jeziki, vere in kulture v Republiki Sloveniji.

SODELOVANJE MED LJUDMI IN PROSTI ČAS

NAREDI

1. Pripoveduj, katere interesne dejavnosti obiskuješ v šoli, kaj se tam dogaja in če si spoznal kakšnega novega prijatelja.

Čeprav smo ljudje različni, preživimo skupaj veliko časa. Poleg interesov, ki nas družijo v šoli, službi in drugje, se ljudje združujemo tudi v prostem času. **Prosti čas** je namenjen **počitku, spanju** in **prostočasnim dejavnostim**. Z nekaterimi ljudmi se družimo zaradi prijateljstva, z drugimi zaradi dela in učenja. Nekateri so naši sosedi. Tako smo povezani v **krajevnih skupnostih, raznih društvih in organizacijah**.

NAREDI

1. Pripoveduj, s kom preživiš največ časa in zakaj. Če imaš kakšno fotografijo skupnih dejavnosti, jo prinesi v šolo in predstavi sošolcem.

Vsak si svoj prosti čas zamišlja in ureja po svoje. Če je le mogoče, se kaj naučimo na prijeten in zabaven način. Zagotovo se tudi ti v svoje domače okolje vključuješ na različne načine. Mogoče sodeluješ pri planinskem ali gasilskem društvu, mogoče si vključen v športni klub, ker te zanima šport, ali pa obiskuješ verouk. Mama lahko poje v pevskem zboru, oče pa je navdušen čebelar. Sestra se v glasbeni šoli uči klavir, teta pa pomaga pri Rdečem križu.

V domači kraj se torej lahko vključujemo na različne načine. Seveda pa nimamo v vsakem kraju možnosti obiskovati na primer karate kluba, plesnega tečaja, tečaja tujih jezikov ..., zato se moramo zapeljati v drugi kraj, kjer je to mogoče.

NAREDI

1. Starše povprašaj, v katero krajevno skupnost spada vaš blok oziroma hiša. Bodi radoveden in razišči, kaj vse lahko uredimo na krajevni skupnosti.
2. Napiši, katera društva in organizacije delujejo v tvojem domačem kraju.

Nekatera združenja (na primer v šoli, vojski, policiji, zdravstvu ...) so obvezna, ker so pomembna za vse ljudi. Druga združenja ali društva so tudi organizirana, vendar so prostovoljna. Lahko se vključiš v karate klub in iz njega izstopiš. Izbereš lahko drugo nogometno društvo, se pridružiš mladim gasilcem in podobno.

Karate klub

Mladi gasilci

NAREDI

1. Razmisli, v katero društvo bi se lahko vključil, če imaš rad pse. Katero društvo bi bilo primerno za tvoje starše, če imajo radi opero in balet? Tvoj brat je na primer navdušen igralec nogometa. Katero društvo bi bilo pravo zanj? Sestra rada pomaga vsem ljudem. V kateri organizaciji ali društvu bi je bili veseli?

S prijatelji, sorodniki, znanci se družimo večinoma ob različnih priložnostih, povsem osebno in brez določenih pravil.

Foto: Tiberiu Marta

Organizirano prostovoljno združevanje

Praznovanje v družinskem krogu

Organizirano obvezno združevanje

Združujejo se tudi ljudje, ki imajo podobne težave, na primer isto bolezen (na primer društvo sladkornih bolnikov), invalidnost (na primer društvo za cerebralno paralizo Sonček) ali so preživeli podobno hudo nesrečo (na primer društvo za pomoč po nezgodni poškodbi glave).

NAREDI

1. Na svetovnem spletu poišči razna društva in ugotovi, s kakšnimi aktivnostmi se ukvarjajo. Razloži, katero te je najbolj pritegnilo.

Organizirana so tudi dobrodelna združenja. Brezplačno skrbijo za ljudi, ki to pomoč najbolj potrebujejo.

Skavti

**Pomoč gasilcev ob
poplavah**

NAREDI

1. V šolo povabite gasilca, policista, tabornika, skavta ipd., da predstavi svoje izkušnje.

Vsa združenja pa ne pomagajo ljudem. Skupine, ki uničujejo lastnino drugih, kradejo, delajo nemir, ustrahujejo, so **slaba združenja**. Organizirana slaba združenja imenujemo **tolpe**.

NAREDI

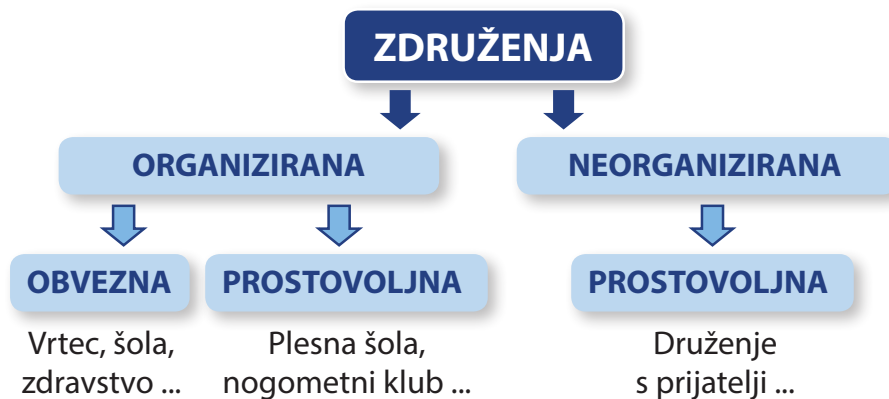
1. Razloži, kam se lahko ljudje obrnemo po pomoč, če opazimo, da nekdo krade, dela nemir ali škodo, ustrahuje druge ...

KAJ POMENI

ZDRUŽENJE – organizirana skupina samostojnih oseb ali organizacij, ki se ukvarjajo z enakimi ali podobnimi dejavnostmi.

Ljudje se povezujemo v različna organizirana in prostovoljna združenja.

ČLOVEKOVE PRAVICE

Ne glede na versko pripadnost, izobrazbo, kulturo ... smo **vsi enakopravni**. Vsi imamo enake pravice. Če želimo živeti skupaj strpno, moramo te razlike spoštovati.

Prisilno delo otrok

Zagotovo si gledal kdaj kakšno oddajo o tem, kako so ponekod po svetu še vedno kratene človekove pravice. Tako morajo nekateri otroci prisilno delati, ženske nimajo enakih pravic kot moški, ljudje so velikokrat obsojeni, ne da bi se lahko zagovarjali ...

NAREDI

1. Pripoveduj, kako je s človekovimi pravicami v Sloveniji. Ali morajo otroci prisilno delati?

S kršitvami človekovih pravic in pomočjo ljudem pri skrbi za njihove pravice se ukvarjajo mnoge svetovne organizacije (Unicef, Unesco, Amnesty International ...).

NAREDI

1. Na svetovnem spletu s sošolci poiščite omenjene organizacije in z učiteljevo pomočjo ugotovite, kaj je njihova naloga.

Velika težava današnjega časa je **revščina**. Revščino najpogosteje povzročata **izguba službe** in **slabša izobraženost**. Kadar v nekem kraju preneha delovati kakšno podjetje, so težave zelo velike, ker veliko ljudi ostane brez službe. Mnogo družin tako ostane brez dohodka. Posebej težko je, kadar izgubi delo edini, ki preživlja družino.

Beračenje

Po svetu je ogromno lačnih ljudi.

Revni ljudje imajo premalo denarja, da bi lahko živeli dostojno življenje. Ves denar sproti porabijo za najnujnejše: za hrano, obleko, najemnino, elektriko in druge stroške. V Sloveniji revni niso lačni, raztrgani, umazani, samo stvari, ki si jih drugi lahko privoščijo (računalnik, potovanja, obiski predstav, zabava ...), si revni ne morejo. Drugače pa je drugje po svetu, ko vlada tudi lakota.

Brezposelnost je velika tako med mladimi kot starejšimi. Mladi težko dobijo delo, če si niso pridobili nobenega poklica ali če je ljudi z istim poklicem preveč. Težko je tudi starejšim ljudem, saj težje najdejo novo zaposlitev.

NAREDI

1. Ali poznaš koga, ki je brezposeln? Kako bi mu ti pomagal?
Kam bi ga usmeril?

ZDAJ ZNAM

Ljudje se dnevno, tedensko, začasno ali stalno selimo iz različnih vzrokov. Ljudje se med sabo razlikujemo po spolu, starosti, verski pripadnosti, izobrazbi, zaposlitvi, jeziku, navadah in običajih. Ne glede na vse razlike med nami smo vsi enakopravni.

Čeprav smo ljudje različni, preživimo skupaj veliko časa. Poleg interesov, ki nas družijo v šoli, službi ..., se ljudje združujemo tudi v prostem času. Vsak si svoj prosti čas zamišlja in ureja po svoje.

Velika težava današnjega časa je revščina. Najpogosteje jo povzročata izguba službe in slabša izobraženost. Brezposelnost je velika tako med mladimi kot starejšimi.

ZGODOVINSKI RAZVOJ V DOMAČI POKRAJINI

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- **opisati življenje ljudi v preteklosti (ob konkretnem primeru),**
- naštetih (ob slikah) nekatere pomembnejše kulturnozgodovinske spomenike,
- navesti nekatere znane osebnosti iz domače pokrajine,
- navesti in opredeliti nekatere šege in praznike,
- primerjati življenje ljudi v preteklosti z današnjim.

Zgodovina mojega življenja..... 76

Kulturnozgodovinski spomeniki.. 78

Znameniti Slovenci 82

Šege, navade in prazniki 85

ZGODOVINA MOJEGA ŽIVLJENJA

NAREDI

1. Razmisli, kaj si v svojem življenju že vse doživel. Pripoveduj, kateri dogodki so ti najbolj ostali v spominu. Da ti bo lažje, jih lahko zapišeš na trak po časovnem zaporedju in dodaš fotografije.

Vsak človek se rodi, živi in umre. To je njegovo življenje, ne glede koliko časa traja. V tem času marsikaj doživi. O svojih doživetjih lahko pripoveduje, jih zapiše, fotografira ali celo posname na kamero. O življenju ljudi veliko povedo tudi predmeti, ki jih uporabljajo. Tako imamo možnosti prebrati ali si ogledati stare zapise, stavbe in predmete ter posnetke o življenju ljudi, ki jih že davno ni več. Tako izvemo, kako so ljudje živeli. Tudi stari ljudje nam lahko pripovedujejo o tem, kakšno je bilo življenje v preteklosti.

**O preteklosti lahko
poslušamo ...**

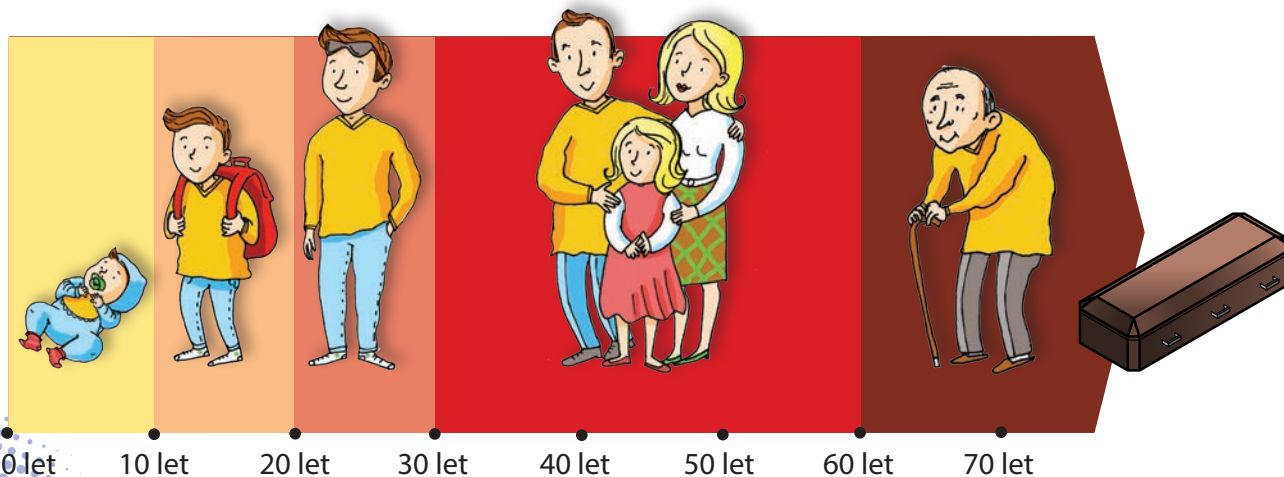

... preberemo

**... ali si ogledamo
stare predmete.**

Življenje človeka pogosto prikažemo s časovnim trakom.

Časovni trak je označen s številkami, ki predstavljajo človekovo starost oziroma koliko časa je živel. Lahko so označeni tudi pomembni dogodki in priložene slike ali fotografije.

Na zgornji način, s časovnim trakom, lahko predstavimo tudi neko časovno obdobje, na primer sto ali tisoč ali več let oziroma preteklost celotnega človeštva – vseh ljudi, ki so kdaj živeli na Zemlji. Preteklost imenujemo tudi zgodovina.

Prazgodovina

Stari vek

Srednji vek

Novi vek

Novejša
zgodovina

Časovni trak zgodovine človeštva

Življenje ljudi v preteklosti in zdaj se zelo razlikuje. Včasih so živeli v drugačnih bivališčih, se drugače oblačili in izdelovali drugačne stvari.

NAREDI

1. Oglej si spodnji dve sliki in ju opiši. Kaj delajo osebe na sliki? Kako to opravilo poteka danes? Je bilo lažje ali težje?
2. V razredu se razdelite v pare in poiščite še kakšen primer, kako so delali včasih in kako danes. Svoje ugotovitve predstavite s plakatom.

Perica nekoč

Prevoz v preteklosti

3. Obišči bližnji muzej, kjer boš spoznal preteklost svojega kraja, ali pa si poišči podatke na spletu. Napiši spis o tem in nariši, kar te je najbolj navdušilo.

KULTURNOZGODOVINSKI SPOMENIKI

Po vsej Sloveniji so kraji, kjer si lahko ogledaš zanimive stvari iz preteklosti. Zapustili so jih ljudje, ki so nekoč živeli v teh krajih. Hiše, cerkve, spomeniki, spominske plošče, muzeji, knjižnice, pesmi, legende in druge zgodbe ter zanimivosti nam pripovedujejo o tem, kako so živeli ljudje pred nami. Zato zanje skrbimo in jih obnavljamo, da jih bodo spoznali tudi ljudje, ki bodo živeli za nami. Imenujemo jih **kulturnozgodovinski spomeniki**.

Nekateri kulturnozgodovinski in naravni spomeniki v Sloveniji

NAREDI

1. V knjižnici si izposodi knjige o kulturnozgodovinski dediščini Slovenije in si jih oglej. Izberi si en primer in ga predstavi sošolcem. Pomagaš si lahko tudi s svetovnim spletom.
2. Lahko pa v razredu naredite igro, podobno kot Človek ne jezi se, le da vmes v polja vstavite številke z vprašanji o kulturnozgodovinskih spomenikih in njihove slike. Ne pozabite, kako se pišejo začetnice imen. V pomoč naj vam bo Slovar slovenskega knjižnega jezika.

Ker je Slovenija lepa in bogata z starimi zgradbami in spomeniki, jo obišče veliko ljudi z vsega sveta. Na spodnjih slikah boš našel nekaj primerov, kam lahko odideš na izlet.

Predjamski grad v Postojni

Kostnica iz prve svetovne vojne v Kobaridu

Posestvo Grad Brdo pri Kranju

Žička kartuzija v Žičah

Plavž v Železnikih

ALI VEŠ

... da so v naravi številne naravne lepote (npr. Postojnska jama, Blejsko jezero ...), ki jih imenujemo naravni spomeniki?

ZNAMENITI SLOVENCİ

V Sloveniji imamo veliko znamenitih osebnosti, ki so pomagale, da je postala naša domovina znana tudi v drugih državah po svetu ali pa so pomembni za razvoj Slovenije. Čeprav Slovencev ni veliko, imamo svetovno znane popotnike, športnike, zgodovinarje, znanstvenike, slikarje, pisatelje in pesnike ...

NAREDI

1. Katerega znanega Slovence poznaš? Po čem je znan? Predstavi ga z osebno izkaznico ali pa se s sošolci igrajte pantomimo o znanih Slovencih.

Foto: Arhiv NUKa

PRIMOŽ TRUBAR

Primož Trubar je utemeljitelj slovenskega protestantizma in začetnik slovenske književnosti. Bil je prevajalec in ustanovitelj protestantske cerkve na Slovenskem. Napisal je prvi dve slovenski knjigi *Abecednik* in *Katekizem*.

JANEZ VAJKARD VALVASOR

Delo Janeza Vajkarda Valvasorja ni bilo omejeno samo na eno področje ali znanost. Večino svojega življenja je posvetil zbirateljstvu in proučevanju Kranjske, osrednjega dela današnje Slovenije.

NAREDI

1. Razišči, katere znane osebnosti so v tvojem kraju, in jih predstavi v razredu.

FRANCE PREŠEREN

France Prešeren velja za največjega slovenskega pesnika. Del njegove pesmi *Zdravljica*, napisane leta 1844, je besedilo **državne himne Republike Slovenije**. Dan njegove smrti, 8. februar, pa je osrednji državni kulturni praznik.

EDVARD RUSJAN

Edvard Rusjan je bil prvi slovenski letalec. Po njem je imenovano letališče Maribor, poleg tega pa tudi goriški letalski klub.

Foto: Arhiv Muzeja za arhitekturo in oblikovanje

JOŽE PLEČNIK

Jože Plečnik je naš najbolj znani arhitekt. Po njegovih načrtih so zgrajene stavbe v tujini in Sloveniji. V Ljubljani so to Tromostovje, arkade osrednje mestne tržnice, zapornice na Ljubljanici, osrednje sprehajališče v Tivoliju, Čevljarski most, mestno pokopališče Žale. Njegovo najpomembnejše delo v Sloveniji je Narodna in univerzitetna knjižnica.

IVAN GROHAR

Ivan Grohar je pomemben slovenski slikar. Imel je velik vpliv na poznejše umetnike. Njemu v čast v Škofji Loki vsako leto pripravijo Malo Groharjevo slikarsko kolonijo.

Foto: Arhiv Loškega muzeja Škofja Loka

NAREDI

1. Izberi si sliko znanega Slovenca in nariši njegov portret.

ŠEGE, NAVADE IN PRAZNIKI

Človek je že od nekdaj praznoval. Ker si pojavov v naravi ni znal razlagati, si jih je z določenimi obredi in praznovanji približal. Prazniki, šege in navade so med različnimi narodi različni.

Kurentovanje

To je slovenski ljudski običaj preganjanja zime. Izvede se v pustnem času. V posebna oblačila oblečeni ljudje – kurenti – plešejo po vasi in poljih ter ob tem glasno zvonijo z zvonci, kar naj bi pomagalo pregnati zimo.

Japonski praznik hinamatsuri – Dan deklet

To je praznik, namenjen mladim dekletom, v okviru katerega njihove družine molijo za dobro poroko deklet in zaščito pred slabimi duhovi.

Dnevi si sledijo po določenem zaporedju. Večina dni je delovnih dni, vmes pa so dnevi za počitek in prazniki. Prazniki so dnevi, namenjeni praznovanju. Spremljajo jih razne šege in navade. S prazniki se spominjamo pomembnih dogodkov. V koledarju na naslednji strani je označenih nekaj pomembnejših praznikov.

Poznamo več vrst praznikov:

- državni (na primer dan upora proti okupatorju),
- verski (na primer božič),
- kulturni (na primer Prešernov dan),
- družinski (na primer rojstni dan),
- svetovni (na primer novo leto) in tako dalje.

KOLEDAR PRAZNIKOV

JANUAR

1. januar:
novo leto

FEBRUAR

8. februar:
Prešernov dan

MAREC

APRIL

Velika noč

27. april: dan upora
proti okupatorju

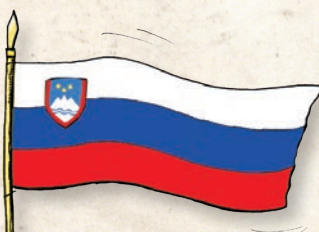
MAJ

1. in 2. maj:
praznik dela

JUNIJ

8. junij:
dan Primoža Trubarja

25. junij:
dan državnosti

JULIJ

AVGUST

15. avgust: Marijino vznebovzetje

17. avgust: združitev prekmurskih
Slovencev z matičnim narodom

SEPTEMBER

15. september:
vrnitev Primorske k
matični domovini

OKTOBER

31. oktober:
dan reformacije

NOVEMBER

1. november:
dan spomina na mrtve

23. november:
dan Rudolfa Maistra

DECEMBER

25. december: božič

26. december:
dan samostojnosti in
enotnosti Slovenije

NAREDI

1. Posebej sestavite tudi koledar praznikov, ki jih praznujete v razredu (rojstni dnevi ipd.). Označite jih s simbolom. Dogovorite se, kako jih boste praznovali.

Novo leto, 1. 1. (svetovni praznik)

Običajno je to praznični dan, ki zaznamuje začetek novega koledarskega leta. V Sloveniji je novo leto državni praznik in ga praznujemo tako kot večina drugih držav po svetu.

Foto: Arhiv Zavoda za turizem Kranj

Prešernov dan, 8. 2. (kulturni dan in državni praznik)

To je slovenski kulturni praznik in dela prost dan. Na ta dan je umrl naš največji pesnik France Prešeren.

Foto: Daniel Novakovič/STA

Dan državnosti, 25. 6. (državni praznik)

To je slovenski državni praznik in dela prost dan. Na ta dan leta 1991 je Slovenija postala samostojna in neodvisna država. Pred tem je bila Slovenija del skupne države Jugoslavije.

Božič, 25. 12. (verski praznik)

Božič je krščanski praznik in ga praznujemo kot spomin na Jezusovo rojstvo. Na predvečer tega praznika ljudje v spomin na ta dogodek postavljajo jaslice.

Večina praznikov, šeg in navad izhaja še iz časov, preden je prišlo k nam krščanstvo. Kot drugi narodi imamo tudi Slovenci zelo bogato izročilo naših prednikov. Posebne šege in navade imamo v pustnem času, v času posta, v velikonočnem času, ob prvem maju, ob času košnje in žetve, ob porokah, ob prazniku mrtvih, na Martinovo, ob svetem Miklavžu in podobnem.

Pustni čas

Je čas od novega leta do pepelnice (krščanski praznik). Na pustno soboto in torek si ljudje nadenejo kupljene ali doma narejene maske in obiskujejo domove ter se udeležujejo raznih sprevodov in plesov.

Pustni sprevod v Ljubljani

Sveti Miklavž

Med najstarejše in vsekakor za marsikoga najbolj doživete običaje spada miklavževanje. Mladi in neporočeni fantje iz vasi se na predvečer sv. Miklavža (5. decembra) napravijo v parkeljne ali hudiče, njihov vodja pa je sv. Miklavž. Ko se zmrači, se začne sprevod po vasi. Hodijo od hiše do hiše in obdarujejo otroke. Če med letom niso bili pridni, jih pokarajo. Včasih so dobili otroci za darilo jabolko, orehe, suhe fige in šibe, čedalje bolj pa se je razširila navada nastavljanja peharja.

Foto: Zavod za Turizem
Ljubljana/Dunja Wedam

NAREDI

1. Povej, katerih šeg si se že udeležil, ali pripoveduj o šegah, ki so značilne za tvojo družino. Povprašaj še starše ali stare starše o šegah in navadah, ki jih poznajo, in jih primerjaj med seboj. Predstavi jih v razredu. Če imaš kakšne fotografije ali oblačila, jih prinesi s seboj.

ZDAJ ZNAM

Vse, kar se je kdaj zgodilo, je zgodovina. Lahko je to zgodovina posameznika, naroda ali človeštva. Življenje ljudi v preteklosti in zdaj se zelo razlikuje. Z njim se lahko seznanimo na podlagi slik, knjig, stavb, oblačil posnetkov ali pripovedovanja. V Sloveniji imamo veliko znamenitosti in pomembnih osebnosti.

Prazniki, šege in navade so med različnimi narodi različni. Poznamo več vrst praznikov: državni, verski, kulturni, družinski, svetovni ... Slovenci imamo zelo bogato izročilo svojih prednikov.

POVEZANOST LJUDI, NASELIJ, POKRAJIN

STANDARDI ZNANJA

Učenec zna:

- **našteti vrste prometnih in komunikacijskih poti,**
- **opisati oblike sodelovanja v domači pokrajini (ob primeru),**
- primerjati nekdanje oblike prometa in komunikacije z današnjim.

Promet..... 92

Povezanost med ljudmi 96

PROMET

NAREDI

1. Pripoveduj, kje vse si že bil, s kom in s katerim prevoznim sredstvom si potoval.

PROMET NEKOČ

Skozi Slovenijo potekajo pomembne prometne poti. Pravimo, da je Slovenija **prometno prehodna država**.

NAREDI

1. Povprašaj dedka in babico, kako so se včasih prevažali iz kraja v kraj. Mogoče v albumu izbrskate tudi kakšno fotografijo. Pripoveduj sošolcem o tem.

Že od nekdaj je čez Slovenijo vodila pomembna prometna pot, le da se v davnih časih niso prevažali s sodobnimi avtomobili in letali, ampak s konji, vozovi, kočijami. Vse to je danes ostalo samo turistična znamenitost.

NAREDI

1. Preberi zgodbo o Martinu Krpanu. Kako je on prevažal sol in s čim se je mimo pripeljal cesar?

Kmečki voz

Kočija

Eden največjih izumov vseh časov je zagotovo **kolo**. Nihče ne ve, kdo ga je izumil. Čeprav gre za enega najstarejših izumov, ga tudi v današnjih časih najdemo v mnogih strojih in napravah.

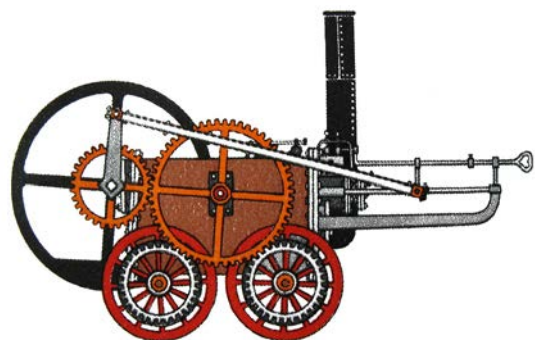

Kolo

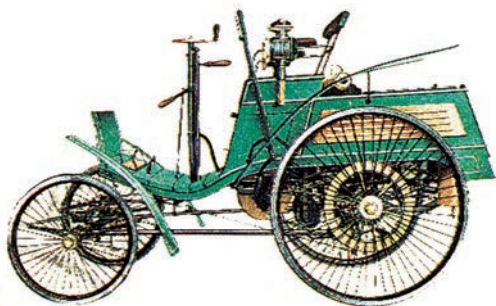

Parna lokomotiva

Železnica je v naše kraje prinesla veliko novih poklicev in delovnih mest: železničarje, strojevodje, kurjače, vzdrževalce vagonov in lokomotiv, odpravnike, kretničarje ... Z vlakom so prevažali tovor in potnike.

Prva železniška parna lokomotiva

Prvi **avto** je v Ljubljano pripeljal baron Codelli šele pred dobrimi 100 leti.

PROMET DANES

Tovorni in **potniški** promet potekata po cestah, železnicah, zraku, morju in rekah. Večino tovora prevažajo po morju in železnici, ker je ceneje in okolju bolj prijazno.

Tudi v Sloveniji imamo pristanišče, in sicer v Kopru, kamor pripelje veliko ladij s sadjem, živino, avtomobili, premogom in nafto. Tam tovor razložijo in ga znova naložijo na vagone in tovornjake ter ga odpeljejo na različne konce. Rečni tovarni promet je bil pomemben, dokler niso zgradili železnice.

Slovenska železnica

NAREDI

1. Pomisli, kako je kitajski izdelek, ki si ga kupil v trgovini, sploh prispel v Slovenijo. S sošolci se o tem pogovorite z učiteljem.
2. Pomisli tudi, kako prispejo v Slovenijo banane, pomaranče ... V trgovini obišči oddelek sadja in zelenjave ter bodi radoveden, od kod vse lahko kupimo sadje in zelenjavo, ki pri nas ne raste.

Večina potniškega prometa poteka po cestah in zraku. Letališče Jožeta Pučnika Ljubljana omogoča, da se lahko z letalom popeljemo v vsa večja evropska mesta.

NAREDI

1. Pripoveduj, katere prednosti ima potovanje ali prevažanje tovora z letalom. Katere pa so slabosti?

Za dobro in hitro povezavo med kraji so pomembne kakovostne ceste. V zadnjih letih je bilo zgrajenih tudi nekaj avtocest, ki omogočajo še hitrejši pretok ljudi in tovora.

CESTNI PROMET

Potniški in tovorni promet

ŽELEZNIŠKI PROMET

Potniški in
tovorni promet

PROMET

LETALSKI PROMET

Potniški in tovorni promet

LADIJSKI PROMET

Tovorni promet,
ribiške ladje, potniške
ladje, jadrnice, čolni

NAREDI

1. Uporabi domišljijo ter napiši ali nariši, kakšno bo vozilo, s katerim se bomo nekoč prevažali.

POVEZANOST MED LJUDMI

Živimo v času, ko se med seboj čedalje manj srečujemo in obiskujemo, čedalje več pa komuniciramo prek svetovnega spleta. Zagotovo ima skoraj vsak mladostnik, ki je že starejši od 13 let, svoj profil na omrežjih Facebook, Twitter ...

NAREDI

1. Sošolcem predstavi, koliko prijateljev si že spoznal prek svetovnega spleta. Kako pogosto si v stiku z njimi?

Včasih so pisali pisma z nalivnim peresom, danes pa preprosto pošljemo elektronsko pošto. Prek spletnih kamer se lahko pogovarjamo s prijatelji, sorodniki ... skoraj na vseh koncih sveta. S kamero pa lahko obiščemo tudi različne kraje sveta, ne da bi se premaknili iz naslonjača. Podobno lahko opazujemo promet in druge razmere na cestah.

Opazovanje razmer na slovenskih cestah s kamero.

NAREDI

1. Z učiteljevo pomočjo si na svetovnem spletu s sošolci oglejte razmere na slovenskih cestah ali izbrani kraj.

Tehnika je zelo napredovala. Danes si težko predstavljamo življenje brez televizijskega sprejemnika, radia, svetovnega spleta in telefona, saj nam omogočajo hiter prenos informacij in podatkov. Vendar pa včasih ni bilo tako. Za hitro pošiljanje sporočil so najprej izumili telegraf. Šele čez nekaj let so nato zazvonili prvi telefoni. Povezav med celinami, na primer med Evropo in Ameriko, še ni bilo.

Telegraf

Telefon

NAREDI

1. Če si radoveden, na svetovnem spletu poišči, kako deluje telegraf. Meniš, da se telegraf uporablja še danes?

Šele dobrih 80 let je minilo, odkar se je tudi v Sloveniji prvič oglasil radio, televizija pa je še precej mlajša, saj je pri nas šele 60 let. Seveda prvi televizor ni bil barvni, niti jih ni bilo veliko. Ljudje so kar pred izložbo začudeni opazovali črno-bele slike. Takrat ni nihče pomislil, da bo dandanes televizijski sprejemnik v vsaki hiši in da bodo lahko spremljali dogodke, ki se bodo isti trenutek dogajali kjer koli po svetu.

Radijski sprejemnik

**Eden prvih barvnih
televizijskih sprejemnikov**

NAREDI

1. Odloči se in en dan preživi brez mobilnega telefona, radia, televizijskega sprejemnika, spleta ... Opiši tak dan. Pripoveduj, kako bi se počutil po treh (petih, desetih ...) dneh brez naštetih dobrin.

POMAGAJMO SI

NAREDI

1. Sošolcem pripoveduj o svojih starih starših. Kje živijo, kaj počnejo?

Kljub tehnologiji so vseeno izredno pomembni osebni stiki. Še posebej je to pomembno vsem tistim, ki so bolni, ostareli ali samo osamljeni. S svojim človeškim odnosom do teh oseb jim lahko polepšamo življenje.

Marsikdo je osamljen.

**Tudi v bolezni
potrebujemo oporo.**

Za Slovence je značilno, da smo narod, ki se stara. To pomeni, da v Sloveniji živi veliko starejših ljudi. Mnogi so do svoje visoke starosti v veliko pomoč družini in drugim. Njihovi otroci pa so danes večinoma preveč zaposleni, da bi lahko skrbeli za svoje ostarele starše, sploh če so ti neokretni. Prav zato so organizirane razne službe, ki ponujajo pomoč na domu, od oskrbe, čiščenja in gospodinjskih del, nakupov v trgovini ...

Dom starejših občanov

Izvajanje pomoči na domu

O starosti je pametno razmišljati že prej. Tako se mnogi preselijo v nižja nadstropja, ker jim stopnice pomenijo prevelik napor. Če so na invalidskem vozičku, je treba predvideti vse ovire za normalno življenje (stopnice). Čedalje več starejših se odloča za **varovana stanovanja**. Namenjena so ljudem, ki se sami ne morejo več v celoti oskrbovati ali negovati, kljub temu pa lahko še vedno živijo dokaj samostojno življenje. Potrebujejo le večjo ali manjšo pomoč drugih oseb.

Ena izmed oblik varstva starejših so tudi **domovi za starejše občane**. Namenjena je odpravljanju osebnih stisk in težav starejših od 65 let in drugih oseb, ki zaradi starosti, bolezni ali drugih razlogov ne morejo živeti doma.

Seveda pa si starejši z vključevanjem v razna **društva** (društvo upokojencev, planinsko društvo, pevski zbor, športno društvo) in **ustanove** (univerza za tretje življenjsko obdobje) smiselno polepšajo svoje življenje, saj se družijo z drugimi, se odpravijo na izlet ...

NAREDI

1. S sošolci obiščite bližnji dom za ostarele. Lahko pripravite tudi manjša darila ali izvedete krajši nastop.

ZDAJ ZNAM

Skozi Slovenijo potekajo pomembne prometne poti. **Tovorni** in **potniški** promet potekata po cestah, železnicah, zraku in morju. Za dobro in hitro povezavo med kraji so pomembne kakovostne ceste. V zadnjih letih je bilo zgrajenih tudi nekaj avtocest, ki omogočajo še hitrejši pretok ljudi in tovora.

Tehnika je zelo napredovala. Danes si ne moremo predstavljati življenja brez televizijskega sprejemnika, radia, svetovnega spleta in telefona, saj nam omogočajo hiter prenos informacij in podatkov. Kljub tehnologiji pa so vseeno izredno pomembni osebni stiki. Še posebej je to pomembno vsem tistim, ki so bolni, ostareli ali samo osamljeni. S svojim človeškim odnosom do teh oseb, jim lahko polepšamo življenje.

SEZNAM SLIKOVNIH VIROV

1. Arhiv Grazie Rusjan.
2. Arhiv JGZ Brdo, Protokolarnе storitve RS.
3. Arhiv Loškega muzeja Škofja Loka.
4. Arhiv LTO Kranjska Gora.
5. Arhiv Mestne občine Murska Sobota.
6. Arhiv muzeja za arhitekturo in oblikovanje.
7. Arhiv Notranjski regijski park.
8. Arhiv NUK.
9. Arhiv Ustanove France in Marta Ivanšek.
10. Arhiva Zavoda za turizem Kranj.
11. Daniel Novakovič/STA (pridobljeno od Urada predsednika republike).
12. Dravske elektrarne Maribor.
13. Suzana Veber/Gasilska zveza Slovenije.
14. Geodetska uprava Republike Slovenije.
15. Geodetski inštitut Slovenije:
 - Karta gospodarskih dejavnosti. Vir: tematski podatki: Atlas sveta za osnovne in srednje šole, MK, 2006.
 - Karta kmetijskih površin. Vir: DOF, GURS, 2012. RABA, MKO 2012.
 - Prikaz reliefa s črtkanjem: Ducatus Carnioliae tabula chorographica, Jussu, Sumptu'qu ... Avtorji: Florjančič de Grienfeld, Ivan Dizma (avtor), Kaltschmidt, Abraham (graver kovine), 1744. Vir: www.dLib.si.
 - Prikaz reliefa s hribočki: Carniolia Karstia hystoria et windorum marchia. Avtor: Valvasor, Janez Vajkard (kartograf), 1689. Vir: www.dLib.si.
16. Igor Mohorič Bonča.
17. Konservatorij za glasbo in balet Maribor, avtorica Marta Tiberiu. Letni baletni koncert v Veliki dvorani SNG Maribor, 27. marca 2012. Nastopajo učenke baletne šole Konservatorija za glasbo in balet Maribor.
18. Matej Hozjan.
19. Občina Osilnica.
20. Romana Harmel.
21. Matjaž Jambriško/Zavod Celeia Celje.
22. Dunja Wedam/Zavod za turizem Ljubljana.